

FOTO: no I. Zaharānes personiskā arhīva

Datorspēles galvenais varonis zakītis ekrānā demonstrē artikulācijas vingrinājumus bērnam.

Lasiet 4. lpp. ►

FOTO: no profesionālo izglītības iestāžu arhīva

Profesionālās izglītības iestāžu finansēšanas modeli plāno pilnveidot līdz gada beigām.

Lasiet 8.–9. lpp. ►

Skolotāja gandarījums – bērnu prieks

FOTO: LETA

Apbalvojuma „Latvijas gada balva sportā 2018” noslēguma ceremonijā kinoteātri „Splendid Palace” IZM konkursā „Gada sporta skolotājs 2018” laurus plūca Salas vidusskolas sporta skolotājs Pēteris Krastiņš, kuram balvu pasniedza sporta žurnālists Anatolijs Kreipāns.

IK DAIGA KĻANSKA

Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) rīkotajā konkursā „Gada sporta skolotājs 2018” izcilākā sporta skolotāja titulu pērn izcīnījis Salas vidusskolas sporta skolotājs **Pēteris Krastiņš**. Skolotāju godināja apbalvojuma „Latvijas gada balva sportā 2018” noslēguma cere-

monijā 21. decembrī.

Intervijā laikrakstam „Izglītība un Kultūra” skolotājs atzīst, ka, gatavojoties sporta stundai, ko Rīgas Valsts vācu ģimnāzijā vērtēja žūrija, trijās dienās pārdomājis visu, ko gadu gaitā darījis kopā ar skolēniem sporta stundās, pārlasījis studiju laika lekciju pierakstus, lai sagatavotu iespējami interesantu un aizrautīgu sporta stundu.

No policista par skolotāju

„1992. gadā, kad pabeidzu Mālpils tehnikumu, nolēmu doties studēt uz Latvijas Valsts fiziskās kultūras institūtu. Diemžēl guvu sporta traumu un nevarēju kārtot iestāšanās eksāmenu, sekoja dienests armijā. Pēc tam iestājos Policijas akadēmijā un strādāju Valsts policijā, Nepilngadīgo lietu inspekcijā, kur bija nepieciešama arī pedagoģiskā izglītība. Tas bija

kā pamudinājums studēt sporta pedagoģiju Daugavpils Universitātē (DU).

Savulaik sporta skolotāji mani mācēja motivēt, kāpēc vajag sportot. Īpaši Mālpils tehnikumā sporta skolotāji rūpējās par tiem audzēkņiem, kuri sportoja. Ja bija jābrauc uz sacensībām, tad citu mācību priekšmetu skolotāji bija pretimnākoši un pārbaudījumus varēja nokārtot citā laikā.

Arī Valsts policijā, ja aktīvi sportoju, bija zināmi bonusi, tā ka no sporta nekur neattālinājos,” stāsta P. Krastiņš.

Skolotājs ir pārliecināts, ka studiju laikā ļoti daudz ieguvis. „Kad iemācījos teoriju no pamatiem, uz daudzām lietām sāku skatīties pavisam citādi nekā tad, kad darīju, kā varēju un pratu.

Turpinājums 6. lpp. ►

REDAKCIJAS SLEJA

Daiga Kļanska,
laikraksta
„Izglītība un Kultūra”
galvenā redaktore

FOTO: no personiskā arhīva

Gadumija ir laiks, kad viens otram vēlam laimi, veiksmi, izdošanos. Tas ir laiks, kad vairāk smaidām, dalāmies priekā. Jauns gads ir sācies, un 11. janvārī svinēsim Starptautisko paldies dienu. Šie svētki ir sākušies pēc ANO un UNESCO iniciatīvas.

„Paldies” ir viens no ikdienā visbiežāk lietotajiem vārdiem. „Lūdzu” un „paldies” ir vieni no pirmajiem vārdiem, kurus mācām arī saviem maziņiem.

Ko nozīmē vārds „paldies”? Latviešu valodā „paldies” ir cēlies no vārdu salikuma „palidzi, Dievs”. Sakot kādam paldies, mēs katru reizi otram cilvēkam viņa domās un darbos novēlam palīdzību no augstākiem spēkiem. Pateicības vārdiem ir spēcīga iedarbība, ar to palīdzību cilvēki dāvina prieku cits citam un pauž uzmanību, kas katra cilvēka labsajūtai ir ļoti svarīgi.

Mani ilgstoši novērojumi liecina, ka sadzīvē esam kļuvuši daudz nevērīgāki, nepiešķiram nozīmi tam, vai satiekoties sasveicināties, vai pateicamies, ja kāds ir kaut ko palīdzējis, vai sabiedriskajā transportā sēdvietu vispirms piedāvājam gados vecākiem pasažieriem u. tml. Latvijas skolu muzejos var atrast pagājušā gadsimta sākuma skolēnu dienasgrāmatas, kurās ierakstīti skaidri saprotami noteikumi, kurus ievērojot sadzīvi var padarīt vienkāršāku un ērtāku. Ir skolu direktori, kas arī mūsdienās māca praktizēt labās rokas principu, pārvietojoties pa skolas telpām, jo ir pārliecināti, ka šis ieradums attaisnosies turpmākajā dzīvē ārpus skolas.

Starptautiskā paldies diena ir lieliska iespēja, lai mācītos pateikt paldies un to darītu no sirds, nevis tādēļ, ka kāds ir līcis. Ja mēs katrs ikdienā praktizētu elementāru uzvedības kultūru, būtu iespēja pasargāties no daudziem nelaimes gadījumiem, neveiklām situācijām, kas rada pārpratumus un sarūgtinājumu. Lai šogad izdodas būt vērigākiem un laipnākiem vienam pret otru!

Uzvedības kultūra nenāktu par skādi ar 13. Saimes deputātiem, kuri trešo mēnesi veido valdību, bet necik tālu nav tikuši, jo nespēj vienoties par to, ko un kurš būtu gatavs darīt. Šonedēļ Valsts prezidents Raimonds Vējonis valdību veidot uzticēja „Jaunās VIENOTĪBAS” izvirzītajam premjerministra amata kandidātam Krišjānim Kariņam. Izglītības un zinātnes ministres amatam Jaunā konservatīvā partija izvirzīja Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas profesori un vadošo pētnieci Ilgu Šuplinsku, kuras specializācija ir literatūrzinātne un latviešu literatūras vēsture. Par ministres amata kandidātes iecerēm stāstīsim nākamajā laikraksta numurā.

Lai veiksmīgs 2018./2019. mācību gada otrais semestris!

Nozīmīgākie sasniegumi

SASNIEGUMI TEORĒTISKAJĀ ZINĀTNĒ

Cilvēka šūnās atrasta neparasta DNS forma ar neparastu iepakojumu un genoma apkalpošanas funkciju

Pētnieki: Dr. biol. Kristīne Salmiņa, Latvijas Zinātņu akadēmijas (LZA) akadēmiķe Dr. habil. med. Jekaterina Ērenpreisa, Dr. biol. Tālvāldis Freivalds, Dr. biol. Turs Selga, Mg. Germanis Sorokins, Jēkabs Krīgerts (maģistrantūras students).

Organizācijas: Latvijas Biomedicīnas pētījumu un studiju centrs (LV BMC), Latvijas Universitāte (LU), Rīgas Tehniskā universitāte (RTU).

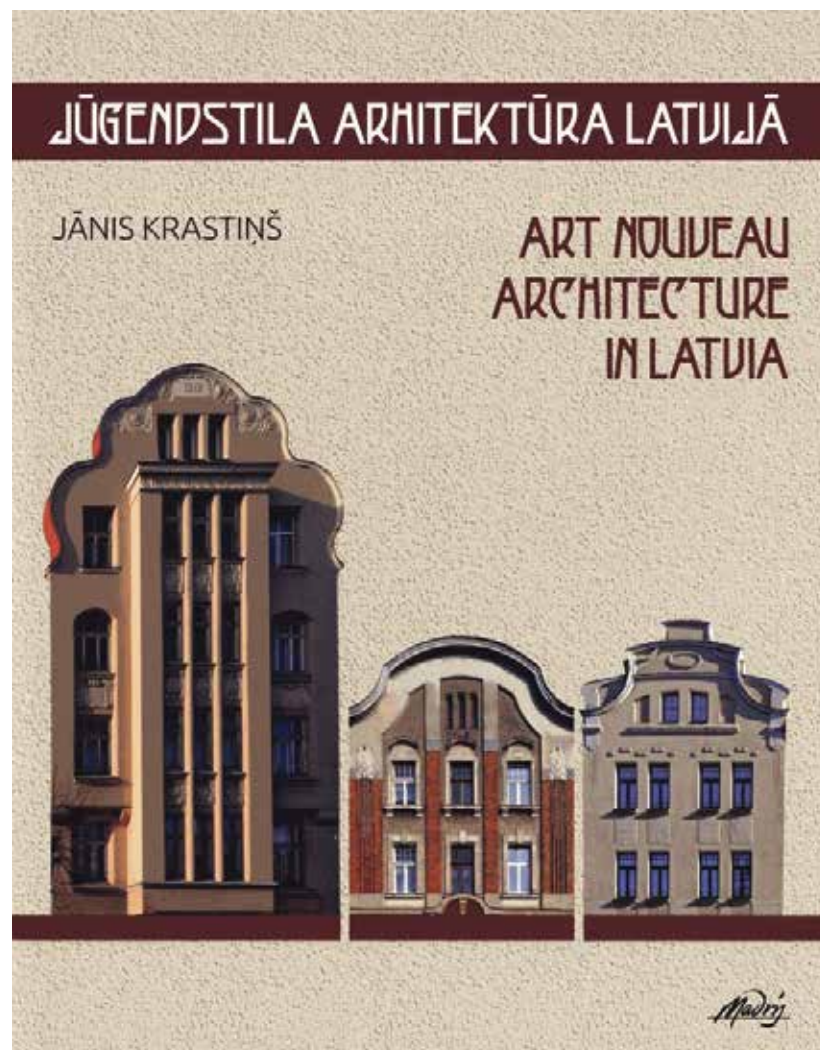
Ar citofiziskiem un citokīmiskiem paņēmieniem atklāta neparastas DNS A konformācijas forma ar neparastu iepakojumu cilvēka šūnu kodolos. Līdz šim tā bija zināma tikai vīrusos un sausajā raugā. Ar savu unikālo struktūru un iepakojumu šī nelielā DNS daļa (5 %) normāli kalpo hromosomu sakārtotai telpiskai organizācijai šūnu kodolā. Pateicoties savai struktūrai, tā var veikt DNS transportlīdzekļa funkciju (kā vagoniņi vilciena sastāvā) ģenētiskā materiāla regulārai tīrīšanai no pārrāvumu atlūzām, rūpējoties par to veselīgumu. Tika parādīts, ka, samazinot kamerā mitrumu, B forma pāriet A formā un ka process ir atgriezenisks – pāreja atpakaļ uz B formu ir iespējama. Pirmo reizi DNS A formu reizē ar kanonisko B formu, izmantojot rentgenstrukturālo analīzi, aprakstīja Rozalinda Franklina (*Rosalind Elsie Franklin*) kopā ar studentu Reimundu Goslingu (*Raymond George Gosling*), vienā žurnālā „Nature” 1953. gada numurā publicējot kopā ar Džeimsa Vatsona (*James Dewey Watson*) un Frānsisa Krika (*Francis Harry Compton Crick*) rakstu par DNS dubultspirāli.

Pirmo reizi starpdisciplināri aplūkota izcilā 18. gadsimta Baltijas vācu teologa un literāta Gotharda Frīdriha Stendera personība un darbība plašā Eiropas apgaismības kontekstā

Pētījums: Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismības Baltijā Eiropas kontekstā / Gottfried Friedrich Stender (1714–1796) und die Aufklärung im Baltikum im europäischen Kontext / Gottfried Friedrich Stender (1714–1796) and the Enlightenment in the Baltics in European contexts. LU LFMI, 2018. Sast. LZA īstenā locekle Dr. philol. Māra Grudule.

Organizācija: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts (LFMI).

Kolektīvā monogrāfija ar latviešu, igauņu, lietuviešu, vācu, čehu, gruzīnu un amerikāņu literatūras, mūzi-

kas un mākslas zinātnieku, filozofu un teologu, valodnieku, pedagogijas vēsturnieku pētījumu starpniecību pirmo reizi starpdisciplināri aplūko izcilā 18. gadsimta Baltijas vācu teologa un literāta G. F. Stendera personību un darbību plašā Eiropas apgaismības kontekstā, kā arī Stendera literārās tradīcijas turpinājumu 19. gadsimta latviešu kultūrā.

Pirmo reizi pēc valsts neatkarības atjaunošanas sniegta aptveroša pēckara desmitgades (1944–1953) mūzikas norišu aina un Latvijas PSR politisko un sabiedrisko kolīziju fona

Pētījums: Arnolds Laimonis Klotiņš. Mūzika pēckara staļinismā: Latvijas mūzikas dzīve un jaunrade 1944–1953. LU LFMI, 2018.

Organizācija: LU LFMI.

Pirmo reizi pēc valsts neatkarības atjaunošanas sniegta aptveroša pēckara desmitgades mūzikas norišu aina uz Latvijas PSR politisko un sabiedrisko kolīziju fona. Komponistu un atskaņotāju darbība rādīta tālaika ideoloģiskā diktāta apstākļos, kad starp mākslas pasauli un varu izveidojās pakļaušanās un pretošanās svārsti, tās savdabīgās, nepārtrauktās vienlaikus konflikta un koeksistences attiecības, kam bija jāturpinās

vairākus gadu desmitus un tomēr jānodrošina mākslas, ieskaitot mūziku, izdzīvošana un attīstība. Zinātniski izvērtēti ideoloģisko spaidu dēļ radītie zaudējumi Latvijas mūzikai, kā arī radošie sasniegumi.

Pirmo reizi zinātniskajā apritē ievadīti jauni fakti par 20. gadsimta sākuma jūgendstila arhitektūras mantojuma vietu un nozīmi Latvijas mūsdienu kultūrvidē

Pētījums: Jānis Krastiņš. Jūgendstila arhitektūra Latvijā = Art Nouveau Architecture in Latvia. Rīga: Madris, 2018. 304 lpp. (latviešu un angļu valodā).

Grāmata pirmo reizi zinātniskajā apritē ievada datus par 20. gadsimta sākuma arhitektūras mantojuma vietu un nozīmi Latvijas mūsdienu kultūrvidē. Starptautiski plaši pazīstamais Rīgas jūgendstila mantojums grāmatā analizēts atsevišķu arhitektūras meistarū daļrādes kontekstā; Liepājas jūgendstila mantojums samērots ar vairākiem atzītiem Eiropas jūgendstila centriem. Detalizēti atspoguļota jūgendstila arhitektūra Ventspilī, Jelgavā un Cēsīs. Analizēti mākslinieciski augstvērtīgie jūgendstila paraugi Daugavpilī, Kuldīgā, Talsos, Bauskā, Smiltēnē un citur. Atsevišķa nodaļa veltīta savdabīgai

IZGLĪTĪBA KULTŪRA

Laikraksts „Skolotāju Avīze” iznāk kopš 1948. gada 1. janvāra, kopš 1990. gada 1. janvāra – ar nosaukumu „Izglītība”, kopš 1994. gada 6. janvāra – ar nosaukumu „Izglītība un Kultūra”.

Nedēļas laikraksts „Izglītība un Kultūra” Izdevējs: SIA „AB konsultants” Vienotais reģistrācijas numurs: 40103361805 Latvijas Republikas UR masu informācijas līdzekļa reģ. apl. Nr. 000701313

Redakcijas adrese: Dzirnau iela 21 Rīgā, LV-1010 Tālr.: 67096393, e-pasts: redakcija@izglitiba-kultura.lv www.izglitiba-kultura.lv Galvenā redaktore: Daiga Kļanska Tālr.: 29 808301

e-pasts: daiga.klanska@izglitiba-kultura.lv Reklāma un mārketingas: e-pasts: reklama@izglitiba-kultura.lv Tālr.: 25628748, 67096393 Literārā redaktore: Zigrīda Purvīce e-pasts: redakcija@izglitiba-kultura.lv Datorgrāfiķe: Linda Prātniece e-pasts: redakcija@izglitiba-kultura.lv

Iespiests tipogrāfijā „Mūkusalā”. Tirāža: 2000. Abonēšanas indekss: 1092

Pārpublicēšanas vai citēšanas gadījumā atsauce uz „Izglītību un Kultūru” obligāta. Publikācijas paustais viedoklis ne vienmēr atspoguļo redakcijas viedokli.

Latvijas zinātnē 2018. gadā

jam jūgendstila mantojumam Jūrmalā. Atspoguļota arī jūgendstilā veidoto muižu kungu namu, medību piļu un citu lauku vides objektu arhitektūra. Grāmatas pielikumos doti speciālo arhitektūras terminu skaidrojumi, kā arī tekstā minēto celtnu un personu rādītāji.

Mūsdienu ekonomikas un sabiedrības kompleksa izpēte un instrumenti viedās ekonomikas un sabiedrības attīstīšanai Latvijā

Pētījums: Simtam pāri. Viedā Latvija. 2018. 416 lpp. Galvenā redaktore EKOSOC-LV vadītāja LZA akadēmiķe Baiba Rivža, zinātniskā redaktore *Dr. oec.* Elita Jermolajeva, atbildīgā redaktore Ausma Mukāne.

Monogrāfija ietver valsts pētījumu programmas EKOSOC-LV (2014–2018) 10 projektos veikto pētījumu par jaunām pieejām zināšanu sabiedrības (ekonomiskais, telpiskais – lauku un reģionu, sabiedriskais, tiesiskais aspekts) veidošanā rezultātu apkopojumu, kurā ir plaši secinājumi un ieteikumi par nepieciešamajām pārmaiņām kompleksi izpētītajā pašreizējā situācijā, instrumenti to veikšanai, ieskaitot novadu viedās attīstības indeksu, Saeimas debašu korpusu, vadlīnijas ekosistēmas ilgtspējai, modeli darbinieku līdzdalībai uzņēmuma kapitālā, metodiku sociālās inovācijas attīstībai. To papildina ekspertu viedokļi, viedo procesu labās prakses piemēri, attīstības scenāriji, kā Latvijai nebūt lētā darbaspēka zemei. Sniegtā kopaina nozīmīga informācijas sadrumstalotības apstākļos, izmantojama lēmumu pieņemšanā, studijās, pētījumos.

SASNIEGUMI LIETIŠKAJĀ ZINĀTNĒ

Jauna energoefektīva metode ilgi spīdošo pārklājumu iegūšanai uz metāliem: izstrādāta jauna stroncija alumīnāta pārklājuma izveides metode uz alumīnija un iegūts pārklājums ar fosforescentām īpašībām

Pētnieki: *Mg. phys.* Ivita Bite, *Mg. phys.* Guna Kriķe, *Mg. phys.* Aleksejs Zolotarjovs, *Mg. phys.* Katrīna Laganovska, *Bc. phys.* Krišjānis Auziņš, *Virgīnija Vitola*, *Dr. phys.* Krišjānis Šmits, *Dr. habil. phys.* Larisa Grigorjeva, *Dr. habil. phys.* Donats Millers, LZA akadēmiķis *Dr. habil. phys.* Linards Skuja.

Organizācija: LU Cietvielu fizikas institūts (CFI).

Izstrādāta jauna stroncija alumīnāta pārklājuma izveides metode uz alumīnija un iegūts pārklājums ar fosforescentām īpašībām. Stroncija alumīnāti ir vispopulārākie mūsdienīgie fosforescējošie materiāli ar vairāku stundu ilgu pēcspīdēšanu istabas temperatūrā. Par spīti lielajam komercializācijas potenciālam

un pētījumu skaitam, kurā ir arī LU CFI ieguldījums, šādu materiālu sintēzes metodes joprojām ir samērā neefektīvas un videi nedraudzīgas. Savukārt jaunā izstrādātā metode, kurā izmantoto plazmas elektroķīmisko oksidāciju, ir energoefektīvāka un videi draudzīgāka, kā arī ar to ir iespējams iegūt fosforescento pārklājumu uz metāla vienā tehnoloģiskajā ciklā. Ar izstrādāto metodi izdēvies iegūt ilgi spīdošo SrAl₂O₄: Eu²⁺, Dy³⁺ pārklājumu uz komerciālā tehniskā alumīnija AL6082 virsmas. Pētījums ir zinātniska novitāte – pirmo reizi iegūts šāds pārklājums un aprakstītas iespējamās reakcijas, kas notiek, iegūstot minēto pārklājumu ar plazmas elektroķīmiskās oksidācijas metodi. Parādama iespēja metodes praktiskai izmantošanai – noturīgu un energoefektīvu avārijas uzrakstu, ceļa norāžu izgatavošanā, reklāmā, kā arī citiem lietojumiem. LU CFI pētnieki pirmie aizsāka plazmas elektroķīmiskajā ceļā iegūto pārklājumu modificēšanu optiskajiem lietojumiem. Pētījums izstrādāts, sadarbojoties ar Latvijas kompāniju „Elgoo Tech”. Pētījums veikts ar ERAF projekta Nr. 1.1.1.1/16/A/182 atbalstu.

Izstrādāta jauna mašintulkošanas tehnoloģija – neironu mašintulks

Pētnieki: *Dr. sc. comp.* Mārcis Pinnis, *Mg. sc. comp.* Ričards Krišlauks, *Mg. sc. comp.* Matīss Rikters, *Bc. sc. comp.* Roberts Rozis, *Dr. sc. comp.* Raivis Skadiņš, *Mg. sc. comp.* Valters Šics, *B. mgt.* Artūrs Vasiļjevs, *Dr. sc. comp.* Andrejs Vasiļjevs, LZA korespondētājloceklis *Dr. habil. sc. comp.* Juris Borzovs, *Dr. sc. comp.* Jānis Zuters.

Organizācijas: AS „Tilde”, LU.

Izstrādāta jauna mašintulkošanas tehnoloģija, kas balstās neironu tīklu dziļās mašīnmācīšanās metodēs un ir īpaši piemērota tulkošanai latviešu un citās mazākās valodās. Pētījumā izstrādātais risinājums divus gadus pēc kārtas (2017., 2018.) ir uzvarējis starptautiskās sacensībās, ko katru gadu organizē mašintulkošanas konferences (*Conference on Machine Translation – WMT*) ietvaros. Tas parāda Latvijas pētnieku spējas pārspēt pasaules vadošo pētnieku un uzņēmumu, kā „Google” un „Microsoft”, radītās tehnoloģijas. Risinājums tiek izmantots praktiskos lietojumos, kas ir pieejami Latvijas sabiedrībai (*translate.tilde.com*), valsts pārvaldes valodas tehnoloģiju platformā *Hugo.lv* un nodrošina tulkošanu Eiropas Savienības Padomes tulkošanas risinājumā *translate2018.eu*, kuru izmantoja Igaunijas, Bulgārijas un Austrijas prezidentūrās.

Jauna veida ierīces – triboelektriskie (nano)ģeneratori

Pētnieki: *Dr. sc. ing.* Andris Šutka, *Dr. sc. ing.* Kaspars Mālnieks, *Dr. phys.* Artis Linarts, *Mg. sc. ing.* Linards Lapčinskis, *Dr. phys.* Juris Blūms, *Mg. sc. ing.* Ilgvars Gorņevs, *Mg. sc. ing.* Vilnis Jurkāns, *Mg. sc. ing.* Astrīda Bērziņa, LZA akadēmiķis *Dr. habil. phys.* Māris Knite.

Organizācijas: RTU Materiālzinātnes un lietišķās ķīmijas fakultāte, Funkcionālo materiālu tehnoloģiju zinātniskā laboratorija un Tehniskās fizikas institūts.

Triboelektriskie (nano)ģeneratori ir jauna veida ierīces, kas ļauj apkārtējā vidē esošo mehānisko (vēja, skaņas, svārstību) enerģiju pārvērst elektriskajā. Pirmie darbi šajā jomā pasaulē publicēti samērā nesen – 2012. gadā, bet jau šobrīd šim ierīcēm ir augsts potenciāls, lai sniegtu artavu portatīvo elektrisko ierīču uzlādē vai radītu alternatīvu baterijām dažādu veidu sensoros un detektoros. Šādas mehāniskās enerģijas savākšanas ierīces tiek izgatavotas no fleksibīliem, speciāli izvietotu vadošu elektrodu un triboelektrisku polimērmateriālu slāņiem, kas savstarpēji periodiski kontaktējas un tādējādi elektrizējas, ļaujot mehānisko enerģiju pārvērst elektriskajā. Latvijas pētnieku darba rezultātā tapuši jauna tipa nanoģeneratori, kuru darbības mehānisms līdzīgs triboelektriskajiem ģeneratoriem, bet triboelektriskie slāņi ir aizvietoti ar elektriski polarizētu segnetoelektrisku materiālu slāņiem, tādējādi ļaujot ģenerēt ievērojami lielāku spriegumu un strāvu.

Uz augu vīrusu bāzes izveidota universāla vakcīnu tehnoloģija hronisku slimību ārstēšanai

Pētnieki: *Dr. biol.* Ina Baļķe, *Mg. biol.* Gunta Reseviča, Vilija Zeltiņa, LZA korespondētājloceklis *Dr. biol.* Andris Zeltiņš.

Organizācija: LV BMC. Sadarbībā ar Šveices kolēģiem no Bernes un Cīrihes universi-

tātēm, Lielbritānijas kolēģiem no Oksfordas un Dandijas universitātēm, LV BMC augu viroloģijas grupas zinātnieki no inficētiem liliju augiem ir klonējuši gurķu mozaikas vīrusa apvalka proteīna gēnu, ievietojusi tā struktūrā fragmentu no stingumkrampju vakcīnas un izveidojuši universālu vakcīnu platformu. Ar šīs tehnoloģiskās platformas palīdzību ir izveidotas eksperimentālās vakcīnas tādu hronisku slimību kā psoriāze, atopiskais dermatīts un insektu izraisīta zirgu alerģija ārstēšanai, kā arī Alzheimeras slimības profilaksei. Izveidoto eksperimentālo vakcīnu efektivitāte ir parādīta dzīvnieku modelos. Vairākas no šīm vakcīnām ir sasniegušas tehnoloģijas pārnese fāzi un tiek ieviestas ražošanā, kā arī tiek pārbaudītas veterināri klīniskajos pētījumos. Veiktajiem pētījumiem ir ievērojama teorētiska un praktiska nozīme, jo tie parāda līdz šim nezināmus terapeitiskās vakcinācijas aspektus un nodrošina efektīvu vakcīnu (pret alerģijām un autoimūnajām slimībām) radīšanas tehnoloģiju, kas var aizvietot ārstēšanu ar monoklonālajām antivielām.

Perifērās inervācijas loma ādas brūču dzīšanas procesā

Pētnieki: *Dr. pharm.* Vadims Parfejevs, *PhD* Una Riekstiņa, *PhD* Lūkass Zommers (*Lukas Sommer*; Cīrihes Universitāte).

Organizācija: LU Medicīnas fakultāte.

Ādas brūču dzīšana ir sarežģīts process, kura mērķis ir atjaunot ādas sākotnējo struktūru un funkcijas. Līdz šim bija maz zināms, kādā veidā ādas dermas slānī esošie perifērie nervi piedalās brūču dzīšanā. Pētījuma rezultātā noskaidroja, ka pēc traumas ap nervu šķiedru izvietotās mielīna apvalka šūnas (Švāna šūnas) migrē uz brūces rajonu un veicina brūces aizvēršanos. Šajā procesā Švāna šūnās notiek ievērojamas izmaiņas un tās iegūst cilmes šūnām raksturīgas

iezīmes. Spriežot pēc izmaiņām aktivēto Švāna šūnu gēnu ekspresijas programmās, tās izdala brūces vidē dzīšanu stimulējošus proteīnus, kas sekmē citu ādas šūnu (piemēram, fibroblastu) dalību dzīšanas norisē. Šis atklājums paver iespējas turpmākiem pētījumiem par inervācijas lomu ādas un citu orgānu reģenerācijas procesos.

Ar zinātniskiem pētījumiem pamatota smiltsērķķu ekstraktu izstrāde jaunlopu veselības uzlabošanai

Pētnieki: LZA korespondētājlocekle *Dr. sc. ing.* Dalija Segliņa, *Dr. sc. ing.* Pāvels Gornass (*Pawel Gornas*), *Dr. sc. ing.* Vitalijs Radenkovs, *Dr. med. vet.* Laima Liepa, *Dr. med. vet.* Ilmārs Dūrītis, *Dr. med. vet.* Inga Pigiņka-Vjačeslavova, *Mg. med. vet.* Evita Zolnere.

Organizācija: Latvijas Lauksaimniecības universitātes Veterinārmedicīnas fakultāte, Dārkopības institūts.

Smiltsērķķu audzēšanas un pārstrādes blakusprodukti (dziņumi ar lapām, spiedpaliekas) satur bioloģiski aktīvus savienojumus, tos saturošie ekstrakti pozitīvi ietekmē jaundzimušo teļu imunitāti, dzīvnieku turpmāko augšanu un produktivitāti. Iegūtie klīnisko pētījumu rezultāti ir ieguldījums jaunu, dabisku barības piedevu ražošanā ar iespēju samazināt antibiotiku lietošanu, kas ir svarīgi bioloģiskajās saimniecībās.

Izstrādāts inovatīvs process multifunkcionāla nanoporaina oglekļa iegūšanai

Pētnieki: *Dr. habil. chem.* Gaļina Dobeļe, *Mg.* Aleksandrs Volperts, LZA īstenais loceklis *Dr. ing.* Aivars Žūriņš, *Mg. chem.* Lilija Jašina, *Mg. sc. ing.* Ance Pļavniece, Dmitrijs Djačkovs.

Organizācija: Latvijas Valsts koksnes ķīmijas institūts.

Izstrādāta oriģināla tehnoloģija nanoporainu oglekļa materiālu ieguvei ar termoķīmisko aktivāciju no koksnes un tās atliekām. Procesā, kas ietver biomasas karbonizāciju, aktivāciju ar sārmu un demineralizāciju, notiek poliaromātiskās struktūras veidošanās ar poru virsmas laukumu līdz 3000 m²/g. Noteiktas likumsakarības starp oglekļa poraino struktūru un tās elektroķīmiskajiem rādītājiem, kā arī optimizēti aktivācijas režīmi un izpētīta to ietekme uz oglekļa materiāla struktūru un funkcionālo sastāvu. Izpētītas oglekļa materiālu īpašības un izmantošana vides aizsardzībā, elektroenerģijas akumulēšanai superkondensatoru elektrodos, kuru kapacitāte par 20 % pārsniedz pašreizējos komerciālos paraugus, un skābekļa reducēšanai degvielas šūnās, kurās tā īpašības ir salīdzināmas ar komerciālo 20 % Pt/C katalizatoru. ■

Lai bērniem palīdzētu runāt un darbošanās arī patiktu

IK ILZE BRINKMANE

„Sākotnēji strādāju ar bērniem, kuriem ir gan neiroloģiski, gan funkcionāli traucējumi, bet jaunākās tehnoloģijas palīdz radīt jaunas iespējas skaņu izrunas korekcijā visiem, kam tas nepieciešams, un tas saista arvien vairāk,” stāsta audiologopēde **Ilze Zaharāne**, kura kopā ar domubiedriem radījusi īpašu interaktīvu datorspēli, lai bērni un viņu vecāki varētu līdzdarboties ar lielāku ieinteresētību un kvalitatīvāk pildīt logopēda uzdevumus mājasdarbus.

Interaktīvā spēle piesaista uzmanību

„CheeksUp” ir logopēdiska sistēma, kas ļauj mājās kvalitatīvi trenēt pareizu izrunu. Logopēdam tas ir produktivitātes rīks, bet bērnam – jautrāks un modernāks veids, kā mācīties. Datorspēles galvenais varonis zaķītis ekrānā demonstrē artikulācijas vingrinājumus kopā ar individuāli pielāgotu instrukciju, skaņu vai vārdu, ko bērni atkārto, lai ak-

“ „CheeksUp” ir logopēdiska sistēma, kas ļauj mājās kvalitatīvi trenēt pareizu izrunu. Logopēdam tas ir produktivitātes rīks, bet bērnam – jautrāks un modernāks veids, kā mācīties.

tivizētu mēli un varētu iemācīties kādu no skaņām, kuras nepadodas, piemēram, l, r, š, ž, k, g. Vingrinājumus pveda vizuāli spēles elementi, piemēram, zemene, ābols, kuri ir jāapēd, burbuli, kuri jāpārspridzina, u. c. animācijas, lai bērnu iesaistītu terapijas procesā. Interneta rīks logopēdiem ļauj attālināti izveidot jebkādu uzdevumu secību un ierakstīt nepieciešamos vārdu tieši tā, kā nepieciešams konkrētajam bērnam, lai viņš to varētu labāk saņemt un izrunāt. Spēle ir kā logopēda rokas pagarinājums, kas ļauj automatizēt un nostiprināt mājās to, ko tikko iemācījušies nodarbībā ar logopēdu,” atklāj Ilze un piebilst, ka nesen ar jauno sistēmu iepazīstinājusi 15 logopēdes Ventspilī, un arī viņas apguvušas prasmes, kā ar to rīkoties un veidot individuālos plānus.

I. Zaharāne norāda, ka, strādājot reizi dienā vai divās, bērniem jau novēroti labi sasniegumi, bet īpaši noderīga spēle ir tiem, kas dažādu apstākļu dēļ netiek pie logopēda vai nodarbību ir pārāk maz tātē, ka ne visur Latvijā ir pieejami speciālisti.

„Ļoti svarīgi – ka bērniem ir interesanti, tad viņi aktīvāk iesaistās un vairāk izdara un atkārto. Protams, tad ir arī rezultāts. Un vecākiem tas ir labāk paveicams mājasdarbs – mammas atzīst, ka ir diezgan grūti mutiski pašām likt atkārtot skaņas. Šajā gadījumā logopēds var izveidot mājasdarbu ar daudzveidīgiem skaņu ierakstiem. Logopēds ierunā skaņu, bet ar īpašu programmu tā tiek pārveidota, un bērniem jau ir ticamāk, ka runā zaķītis. Darbošanās notiek apmēram 10 minūšu dienā atkarībā no bērna vecuma,” skaidro runas terapeite.

FOTO: no I. Zaharānes personiskā arhīva

Audiologopēde Ilze Zaharāne kopā ar domubiedriem radījusi īpašu interaktīvu datorspēli, lai bērni un viņu vecāki varētu līdzdarboties ar lielāku ieinteresētību un kvalitatīvāk pildīt logopēda uzdevumus mājasdarbus.

Atbildot uz vaicājumu, par kādu bērna vecumu ir runa, I. Zaharāne stāsta, ka palīdzība tiek sniegta bērniem no divarpus līdz septiņiem gadiem; ja vēlāka attīstība – tad pat līdz astoņiem un deviņiem gadiem, bet pārsvarā no trim līdz sešiem gadiem.

Ilze atklāj, ka vēlējusies būt ārste vai fizioterapeite, bet nokļuvusi Rīgas Stradiņa universitātē, kur, audiologopēdijas programā apgūstot neiroloģijas un fizioloģijas kursu, sapratusi, ka nonākusi pareizajā vietā. Darbu sākusi Nacionālajā rehabilitācijas centrā „Vaivari”, kur ārstējusi bērnus ar smagiem kustību traucējumiem, strādājusi arī bērnudārzos. Urdījusi doma, kā labāk palīdzēt bērniem, kuriem nav tik viegli kaut ko atkārtot, kuriem pietrūkst pacietības skatīties spoguļi un veikt vingrinājumus. Tā kā aizrāvušas arī jaunākās tehnoloģijas, idejai

radusi risinājumu, kas palīdz ātrāk sasniegt vēlamu rezultātu.

Radīts savs IT uzņēmums

„Piesaistīju domu draugus un radīju savu uzņēmumu „Health Lab”. Esam neliela komanda, kurā ir arī programmētāji un komunikācijas speciālisti, kas palīdz koordinēt lietas. Aktīvi darbojamies 3,5 gadus, un nu mums jā-sāk atpelnīt investīcijas,” smaidot saka uzņēmuma vadītāja, gandarīta, ka izdevies piesaistīt arī programmas „Expo 2020” līdzekļus un darbības attīstībai piešķirts grants.

Sākotnēji izmantotas 3D kameras, bet patlaban bērns spēlējot redz sevi virtuālā spoguļi un, piemēram, ekrānā pārspridzina burbuli. „Galvenais – vēlējos, lai bērniem ir interesantāk. Produktu arvien attīstām. Visātrāk terapeitisko ieguvumu var redzēt

“ Datorspēles galvenais varonis zaķītis ekrānā demonstrē artikulācijas vingrinājumus kopā ar individuāli pielāgotu instrukciju, skaņu vai vārdu, ko bērni atkārto, lai aktivizētu mēli un varētu iemācīties kādu no skaņām, kuras nepadodas, piemēram, l, r, š, ž, k, g.

bērniem, kam ir skaņu izrunas traucējumi, bet, ja ar vingrinājumiem aktivizē artikulācijas aparātu un pievieno interesantas skaņas, tas palīdz atvērties arī bērniem, kas ilgstoši nerunā,” skaidro audiologopēde.

I. Zaharāne norāda, ka, lai palīdzētu vecākiem, sniedz videokonsultācijas. Tā ir iespēja sazināties attālināti ar konferences zvanu, palīdzēt jau lielākiem bērniem, ar kuriem var arī parunāties, lai saprastu problēmas būtību – vai pietiks ar mājasdarbiem vai tomēr jātiekas vēl klātienē. Ventspilī sagatavoti 15 logopēdi, kas bērnudārzu audzēkņiem var izveidot individuālos plānus, kurus Ilze savā uzņēmumā kopā ar kolēģiem izstrādās digitālā versijā. ■

Palielina atalgojumu profesionālās izglītības iestāžu direktoriem un vietniekiem

IK IK INFORMĀCIJA

Lai nodrošinātu konkurētspējīgu un amata prasībām atbilstīgu profesionālās vidējās izglītības iestāžu direktoru darba algu, Izglītības un zinātnes ministrija izstrādājusi grozījumus pedagogu darba samaksas noteikumos. Grozījumos paredzēts profesionālās vidējās izglītības iestāžu direktoru zemāko mēneša darba algu pielīdzināt koledžu direktoru zemākajai mēneša darba algai.

Pēdējo gadu laikā saistībā ar modulāro programmu un darba vidē balstīto mācību ieviešanu

būtiski palielinājusies profesionālās vidējās izglītības iestāžu direktoru atbildība un pienākumu apjoms. Salīdzinot direktora zemāko mēneša darba algu koledžās un profesionālās vidējās izglītības iestādēs ar vienādu audzēkņu skaitu, ministrija secināja, ka koledžu direktoru zemākā mēneša darba alga ir par 17–28 % lielāka. Šīs atšķirības normatīvajā regulējumā nereti ir iemesls, kāpēc atlases konkursos profesionālās vidējās izglītības iestāžu direktoru amatam ir grūti piesaistīt jaunus profesionāļus.

Veiktie grozījumi novērsīs nevienlīdzīgo situāciju, tādējādi

paaugstinot profesionālās vidējās izglītības iestādes prestižu, kā arī motivējot profesionāļus uzņemties izglītības iestādes vadību.

Grozījumos noteiktas septiņas koledžu un profesionālās vidējās izglītības iestāžu direktoru zemākās mēneša darba algas likmes grupas atkarībā no izglītojamo skaita izglītības iestādē.

Profesionālās vidējās izglītības iestāžu direktoru zemākās mēneša darba algas likmes palielinājums saistīts arī ar vietnieku zemākās mēneša darba algas likmes palielinājumu.

Noteikumu projekts „Grozījumi Ministru kabineta 2016. gada

Direktora atalgojums koledžā un profesionālās vidējās izglītības iestādē

Audzēkņu skaits	Zemākā mēneša darba algas likme (EUR)
3001 un vairāk	2720
2501–3000	2480
2001–2500	2260
1501–2000	2060
1001–1500	1835
501–1000	1469
Līdz 500	1286

5. jūlija noteikumos Nr. 445 „Pedagogu darba samaksas notei-

kumi” 2018. gada 18. decembrī apstiprināts valdībā. ■

Cik dzīvotspējīga būs VISC un „Skolas 2030” simbioze

IK VALDIS ČEIČS

Latviešu valodas un literatūras skolotājs

Uzreiz divas piebildes saistībā ar jautājumu virsrakstā. Pirmkārt, tas nav jautājuma vārda „vai? dubultnieks – ir skaidrs, ka šādai simbiozei jābūt. Otrkārt, kaut gan vārda „simbioze” skaidrojums – „Atšķirīgu organismu savstarpēji izdevīga, ilgstoša kopdzīve” – Latviešu valodas vārdnīcā (Rīga, Avots, 1977, 730. lpp.) acīmredzami ir saistāms ar dabaszinību jomu, šajā publikācijā tas tiek pārnests uz mūsu izglītības reformas aktualitātēm, lai runātu par simbiozes dzīvotspējas apstākļiem.

Pašlaik paveras šāda reformas kopējā aina. Projekts „Skola 2030” šādi sev nodrošina publicitāti un kaut arī ierobežotu, tomēr pielaidi izglītības procesam skolās un klasēs. To veic gan savējie, gan viesiekšpērti. Savukārt Valsts izglītības satura centram (VISC) un skolu administrācijai ir kārtējā iespēja nodrošināties ar dieniško maizi nākamajam izglītības darba cēlienam.

Atkal un atkal atgriežos pie kompetencēm veltītajos kursos gūtās atziņas, ka jaunajam mācību saturam, visām mērķa un caurviju kompetencēm klasē, mācību stundā ir jāienāk materializētā veidā, ieskaitot atbilstīgu telpas iekārtojumu un mācību līdzekļu un palīg līdzekļu izvietojumu. Iepriekš jau kā piemēru biju minējis kursos vēroto ķīmijas stundas ierakstu: šajā stundā skolēnu darbam paredzētie līdzekļi uz sola bija izvietoti acgārnī – vispirms atvērta klade un pildspalva un tikai aiz tās, pastieptas rokas attālumā – viss eksperimenta veikšanai paredzētais.

Šoreiz kritizēšu savu, savu kolēģu un arī administrācijas darbu. Interese par latviešu valodas un literatūras mācīšanu skolās, kurās skolēni (taču tie nebūt ne visi

Jaunajam mācību saturam, visām mērķa un caurviju kompetencēm klasē, mācību stundā ir jāienāk materializētā veidā, ieskaitot atbilstīgu telpas iekārtojumu un mācību līdzekļu un palīg līdzekļu izvietojumu.

FOTO: no personiskā arhīva

„Par skolotāju profesionālo un sociālo atmodu liecina tas, ka beidzot parādās dokumentēti dažādu mācību priekšmetu pasniedzēju organizāciju viedokļi,” uzsver skolotājs Valdis Čeičs.

ir krievu mazākumtautībai pieredzīgie) mācās krievu valodā, ir strauji kāpusi no visām pusēm – neapmierina rezultāti, vainīgs Rīgas mikrorajonu izvietojums un pastāvēšana vispār, skolotāju trūkums. Retāk kaut kas tiek pārņemts pašam VISC.

Abas reformā iesaistītās struktūras – VISC un „Skola 2030” – it kā vēlas sasniegt vienādu mērķus izglītībā, taču būtiski atšķiras šo mērķu sasniegšanas veids. „Skola 2030” šķiet apmierinājusies ar ideju nosaukšanu un izplatīšanu sabiedrībā, bet izglītības kontroli dažādos tās posmos ir deleģējusi birokrātiem. Tādējādi ir iespējama pretrunīga, pat konfliktējoša veidojuma rašanās, jo intereses ir atkarīgas no abu struktūru statusa. Tas viss galu galā parādās oficiālajos dokumentos, taču tas, kas ir uz papīra, skar reālu skolas dzīvi un ir jāpilda, parasti ir nedzīvs vai arī pārvēršas līdz nepazīšanai.

Pietiks ar vienu konkrētu piemēru. VISC ar savām instrukcijām nosaka, kā jānotiek pārbaudes darba „Latviešu valoda un literatūra mazākumtautību skolā” mutvārdu daļai: trīs uzdevumi, darba lapas, apdomāšanās laiks parasti ir divas minūtes, pārbaudes kopējais ilgums – četras minūtes. Konkrētā klasē šī instrukcija parasti materializējas šādā formā. Savas vietas ir ieņēmuši skolotājs, skolēns atbildētājs un skolēni nākamie atbildētāji, vērtētājs, novērotājs, dažreiz arī administrācija, visu notiekošo neredzami, bet efektīvi kontrolē VISC izstrādātā un valdības apstiprinātā standarta modrā acs. Reālu priekšmetu un konkrētu dalībnieku izvietojums ir ļoti līdzīgs tiesas zālē notiekošajam. Skolotāja acīm vērojot, tā ir absurda situācija. Atbildētājs sēž, pagriezies

VISC un „Skola 2030” it kā vēlas sasniegt vienādu mērķus izglītībā, taču būtiski atšķiras šo mērķu sasniegšanas veids.

ar muguru pret klasesbiedriem, kuri gatavojas runāšanai. Viņš neredz arī citus pieaugušos, izņemot skolotāju. Taču galvenais ir tas, ka viņš neredz savu klases telpu un tās auru, savu vietu klasē, savus pārdzīvojumus un pašsajūtu tajā. Viņš ir pilnīgi VISC varā. Esmu pats piedzīvojis un zinu, cik nepatīkami ir, ja sarunas laikā tevi vēro no malas un tu nekādi nevari vai nedrīksti uz vērotāju pat paskatīties.

Šāda pārbaudei speciāli iekārtota telpa diez vai būs pieņemama projekta „Skola 2030” radītājiem un uzturētājiem, toties visai ērta VISC. Vienīgā reāli iespējamā sadarbības forma tajā ir pieaugušo sadarbība, kuri novērtē, bet būtībā publiski gandrīz vai iztiesā skolēna atbildību par saviem mācīšanās rezultātiem. Tā ir pretīga situācija. Kādas gan caurvijas izdzīvos šajā emocionālajā katlā?

Klausoties skolēnu atbildes, gandrīz vienmēr esmu secinājis, ka šāda valodas lietošanas prasme pārbaude ir demonstratīva, formāla, nevajadzīga, varbūt pat kaitīga. Eksāmena mutvārdu daļas 2. uzdevumā paredzētā intervija šādā pārbaudē man asociējas ar nopratināšanu. Šādā pārbaudes formā skolēni uzkrāj drīzāk negatīvu, nevis pozitīvu dzīves pieredzi. „Skolai 2030” vajadzētu panākt, lai intervija kā sociālās dzīves elements paliktu vienīgi

sociālajām zinībām paredzētajā jomā.

Nopietna problēma ir tā, ka pašreizējā mutvārdu daļas izpildes forma tiek izmēģināta vairākas reizes iepriekš, turklāt ne tikai 3., 6. vai 9. klasē, bet arī zemākajos posmos. Un tad jau, ņemot vērā bērnu psiholoģisko un emocionālo gatavību, situācija tuvojās bērnu tiesību aizskaršanas problemātikai.

Bet ko gan var darīt skolotājs, kuru būs iedvesmojušas projekta „Skola 2030” idejas, bet kuriem, kā sacīt jāsaka, pēc pilnas programmas būs jāatskaitās vispirms tieši VISC un pēc tam savai administrācijai par šo jauno lielo ideju tālāknodošanu saviem skolēniem? Gan pašreizējās valodas lietošanas prasmes pārbaudes saturs, gan jau aprakstītā forma kā Dāmokla zobens karājas arī virs latviešu valodas skolotāja galvas. Nereti ir tādi gadījumi, kad eksāmena laikā skolotājs, kurš labi zina, kā ir centies un piepūlējies gan viņš pats, gan bērns; kurš zina, kad viņš ir slimojis vai citu iemeslu dēļ nav mācījies tieši šo tematu un ka viņam nav vajadzīgā vārdu krājuma – un tātad arī pieprasīto komunikācijas iespēju, nekādi nespēj bērnam palīdzēt. Soda punkti ik uz soļa.

Klausoties runas par jaunā mācību satura ieviešanu, bieži dzirdam par Somijas izglītības pieredzi. Mūsu izpildījumā tā ir nepilna, vairāk romantiska gaišās nākotnes piesaukšana. Taču nu beidzot pašas somu ekspertes intervijā „Latvijas Avīzes” žurnālistam ir nosaukta būtiska šīs izglītības sistēmas atšķirība no mūsējās: tur, izcilnieku zemē, skolās strādā tikai skolotāji maģistri. Ja mūsu VISC nesapratīs, ka tā misijas kontrolējošā funkcija beidzas brīdī, kad skolotājs savās rokās tur maģistra diplomu, tad „Skolai 2030” šādā simbiozē būs pastāvīgas galvassāpes un nedrošība par lielo ideju patieso likteni.

Par skolotāju profesionālo un sociālo atmodu liecina tas, ka beidzot parādās dokumentēti dažādu mācību priekšmetu pasniedzēju organizāciju viedokļi. Redzamākais pēdējā laikā ir Latviešu valodas un literatūras skolotāju asociācijas (LVLSA) viedoklis par drāmai piešķirto, bet literatūrai atņemto mācību stundu. Šī ir tehniska problēma, taču vēstules nobeigumā parādās reāla – saukšu to par mūsdienīgu, lietīšku – attieksme pret skolotāja darbu. Apzināti vai neapzināti, bet runa šajā dokumentā ir par jaunā mācību satura neatbilstību skolotāja tiesībām strādāt ne vairāk par 40 stundām nedēļā, lai varētu būt kopā ar savu ģimeni un pasargāt sevi no izdegšanas. Šāda LVLSA sarosīšanās ir ab-

“ Eksāmena mutvārdu daļas 2. uzdevumā paredzētā intervija šādā pārbaudē man asociējas ar nopratināšanu. Šādā pārbaudes formā skolēni uzkrāj drīzāk negatīvu, nevis pozitīvu dzīves pieredzi.

solūti normāla un apsveicama, un ir tikai jānovēl, lai LVLSA izveidotos par patiesi profesionālu arodbiedrību, bet pašreizējā Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrība – par šādu arodbiedrību savienību. Arī šīs aktivitātes savēl mākoņus pār VISC un „Skolas 2030” simbiozes nākotnes izredzēm.

Atgriežoties klasē, kurā ir jānotiek latviešu valodas un literatūras mazākumtautību skolās pārbaudes darba mutvārdu daļai. Klasē izvietojumu solus aplveidīgi vai kvadrātveidīgi, šajā kopējā aplī sēž skolotāja (retumis – arī skolotājs), kā arī visi pārējie, sākumā nosauktie pieaugušie. Līdzās latviešu valodas skolotājam noteikti sēdēs klases audzinātāja. Skolotājs uzdod 1. uzdevuma jautājumus visiem skolēniem un visiem ļauj izteikt savu viedokli. Šajā laikā pats skolotājs tieši novērtē katra skolēna rezultātu atbilstību viņa reālajam darbam stundās. Turklāt viņam nav jānoliek neveiklā situācijā, kad jāsāk kaut kā palīdzēt klusētajam – tas ir noliegts. Citādi organizējot pārbaudes darbu, skolotāja vietā to izdara pārējie skolēni, un tas nekādi nav nosodāms.

2. uzdevumā intervijas vietā varētu būt diskusija par interesantākajiem, svarīgākajiem 1. uzdevuma jautājumiem. Bet 3. uzdevumā nu jau hrestomātiskās, bet ļoti neveiksmīgās divu attēlu salīdzināšanas vietā es ļautu skolēniem runāt par savu nākotni, par savām iespējām īstenot to, kas iecerēts tagad, kas jāņem vērā, lai vismaz kaut kas izdotos. Faktiski tā ir tāda pati draudzīga saruna par bērnu sapņiem, ko attēlojis Janušs Korčaks jau pieņemtajā „Izglītība un Kultūra”, 11.10.2018.] garstāstā „Slava”. Ar šo pozitīvo noskaņu būtu jābeidzas pārbaudes darba mutvārdu daļai. Tās novērtēšana ir vienīgi paša latviešu valodas skolotāja ziņā. Tas, protams, ir iespējams, ja viņam uzticas gan VISC, gan „Skola 2030”. ■

Skolotāja gandarījums – bērnu prieks

► Turpinājums no 1. lpp.

Mana sporta skolotāja karjera sākas pirmsskolas izglītības iestādē „Ābelīte”, kur piecus līdz sešus gadus veciem bērniem vadīju koriģējošo vingrošanu. Laikā, kad absolvēju DU, pensijā devās mani sporta skolotāji Salas vidusskolā. Mani uzaicināja atgriezties savā skolā, un tam, protams, piekritu.

Joprojām turpinu strādāt arī pirmsskolā, sporta skolā 1.–6. klases audzēkņiem vadu treniņnodarības, Salas vidusskolā sporta skolotājs esmu vidusskolas audzēkņiem, kā arī 5. klasei, kas ir mana audzināmā klase. Orientēšanās sporta klubā „Sēlijas mežs” esmu treneris un strādāju ar dažāda vecuma bērniem,” par savu profesionālo darbību stāsta skolotājs.

Iedvesmo kustībā

Skolotājs dalās pārdomās par kustību nozīmi cilvēka dzīvē. „Piemēram, vecāki priecājas, ka bērns sāk rāpot, sēdēt, staigāt un skriet, bet, kad viņš skrien arvien ātrāk, tad norāda, lai sēž un nomierinās. Kā lai bērns izprot, ko no viņa vēlas, ja tas, kas vecākos iepriekš izraisīja prieku, tagad viņus sadusmo? Priecājos, ka pēc lekcijām un sarunām ar vecākiem viņi atzīst, ka dzirdētais līcis daudz ko pārdomāt un rosinājis mainīt savus ieradumus ģimenē. Priecājos, ja vecāki cenšas kaut vai nedēļas nogalēs vienu stundu pastaigāties, jo saprot, ka bērnam tas ir būtiski. Vēl iesaku vecākiem atnākt un paskatīties sporta sacensības, spēles – bērnam ir svarīgi, ka vecāki redz viņa sasniegumus un līdzpārdzīvo tiem. Vecāku klātbūtne un līdzjušana, atbalsts bērnam ir kā salda ēdiens, kas mudina būt aktīvam arī turpmāk,” pārliecināti saka skolotājs.

Kopš skolas laikiem skolotāja tuvākais sporta veids ir distanču slēpošana un futbols, bet pēdējos gados viņš ir aizrāvis arī ar orientēšanos. „Strādājot policijā, orientēšanās sports ļāva atslēgties no ikdienas. Pa mežu ir jāskrien ar karti rokās, un par citu domāt nav iespējams, citādi apmaldīšanās garantēta. Tagad četras skolnieces gatavoju skolu pasaules čempionātam orientēšanās sportā, tas norisināsies Igaunijā,” lepojas skolotājs.

“Patīkami pārsteidza, ka viena meitene, kas pirmo reizi mūžā uzkāpa uz slēpēm, pēc trim dienām nobrauca no lielākā kalna un gaida jau nākamo nometni.

FOTO: no P. Krastiņa personiskā arhīva

Skolotājs Pēteris Krastiņš gada pirmajās dienās Vietalvas pagasta „Mailēs” vadīja orientēšanās nometni 18 skolēniem no 5. līdz 12. klasei.

Jauno izglītības standartu vērtē skeptiski

P. Krastiņš ir pārliecināts, ka liela nozīme ir skolotājam. „Ja piektklasnieki redz, ka skolotājs strādā viņiem līdzī, viņi prot to novērtēt. Vecumā līdz 13 gadiem skolotājs vai treneris ir autoritāte: ja redz, ka viņš arī skrien vai slēpo, tad bērni vēlas darīt tāpat,” saka skolotājs.

Runājot par jauno izglītības standartu, skolotājs to vērtē ļoti skeptiski: „Pirmkārt, no vienas puses, tiek atklāts, kādām jābūt fiziskajām īpašībām, bet, no otras puses, ir aizliegums noteikt normas, kas jāizpilda, u. tml. Kā lai nosakām ātrumu, spēku (roku saliekšana balstā, vēdera preses vingrinājumi), ja ir aizliegums noteikt konkrētu skaitu? Jebkurai fiziskajai īpašībai pretī ir laika mērvienība, skaits vai tml. rādītājs. Ja skolā nav bijuši normatīvi, bet pēc vidusskolas absolvēšanas skolēns, piemēram, nolemj būt ugunsdzēsējs, tad pirmās, ko pārbaudīs, – kā spēj izpildīt noteiktās normas. Var jau saņemt sportā vērtējumu 10, bet nespēt izpildīt normas... Kur loģika? Radiointervijā Somijas kolēģi stāstīja, ka skolās centās ieviest līdzīgus mēģinājumus, bet pārtrauca tāpēc, ka izmēģinājumus pilotiskolās šī iecere neattaisnojās. Līdz 14 gadu vecumam bērnam ir jāizmēģina dažādi sporta veidi, jābūt ļoti aktīvam, lai izprastu, kas viņu saista, tad arī treneris spēš novērtēt, ko viņš reāli spēj.

Otrkārt, jaunajā standartā paredzēti divi vērtēšanas varianti – balles un aprakstošā, turklāt vērtēšanu izvēlēsies skola. Nezinu, kā spēšu aprakstīt skolēna prasmes, piemēram, var noskriet 3 kilometru krosu, izturība ir atbilstīga vecumposmam. Ja kāds nolems studēt Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmijā (LSPA), tad tur diemžēl vēlēsies zināt, ar kādu konkrētu rezultātu var šo krosu noskriet.

Pēc LSPA diskusijām ar Valsts izglītības satura centra pārstāv-

“Ja piektklasnieki redz, ka skolotājs strādā viņiem līdzī, viņi prot to novērtēt. Vecumā līdz 13 gadiem skolotājs vai treneris ir autoritāte: ja redz, ka viņš arī skrien vai slēpo, tad bērni vēlas darīt tāpat.

jiem mēs, daudzi sporta skolotāji, secinājam, ka mūsu iebildumi un priekšlikumi jaunajā standartā nav ņemti vērā. Starp ekspertiem, kas izstrādāja standartu, bijuši tikai trīs sporta skolotāji, acimredzot tādēļ tāds rezultāts. Somiju piemin kā paraugu izglītības procesa organizēšanā, bet šis valsts pārstāvji izteikuši šaubas, vai Latvijā tapušais projekts spēš nodrošināt plānotos rezultātus. Iespējams, optimistiem izdosies skeptiskus pārliecināt – un beigās viss būs ļoti labi.”

Uzvara konkursā – liels pārsteigums

Konkursam „Gada sporta skolotājs” P. Krastiņu pieteica Salas vidusskolas kolēģi. „Kad uzzināju, ka esmu starp sešiem finālistiem, sāku morāli gatavoties. Pēc nokļūšanas Rīgas Valsts vācu ģimnāzijā bija dotas 10 minūtes laika, lai sagatavotos stundai. Bija jābūt gatavam pārsteigt skolēnus ar kaut ko labu un interesantu. Pirms tam saņēmu informāciju, pēc kādiem kritērijiem stundu vērtēs. Nācās palauzīt galvu, ar ko varētu uzrunāt skolēnus un žūrijas komisiju. Manuprāt, trīs dienās pārdomāju visu, ko un kā stundās esmu darījis šo gadu laikā. Pārlasīju augstskolas lekciju konspektus, lai sev atgādinātu teoriju un metodiku. Vērtēja gan komunikāciju ar sko-

FOTO: no P. Krastiņa personiskā arhīva

Skolotājs Pēteris Krastiņš kopā ar Salas vidusskolas orientēšanās sporta entuziastiem.

lēmim, gan lietoto sporta metodes, kas valodu. Trīs dienas lika mobilizēties sava veida izaicinājumam, lai 40 minūtēs parādītu, ko spēju. Pēc tam mēs, trīs skolotāji, tikām nominēti apbalvojumam „Gada sporta skolotājs 2018”, bet galveno uzvarētāju uzzinājam apbalvošanas ceremonijas laikā. Protams, biju patīkami pārsteigts, un uzreiz no kolēģiem skolā jau saņēmu apsveikumus izziņās,” gandarīti stāsta skolotājs.

Ziemas brīvlaikā – uz slēpēm

Kad gada pirmajā nedēļā zvanu skolotājam, lai viņu apsveiktu un vienotos par interviju, P. Krastiņš ir orientēšanās nometnē Vietalvas pagasta „Mailēs”. Dalībnieki – 18 skolēni no 5. līdz 12. klasei. Tā kā bija sniegs, skolēniem bija iespēja iemācīties slēpot. „Katru dienu bija nodarības divas reizes pa divām stundām. Tie, kas vēlējās, vēl vakarā lukturišu apgaismojumā varēja slēpot no kalniem. Bija ierobežota tālruņa pieejamības zona, tādēļ netraucēti varējām izmantot citas brīvā laika pavadīšanas alternatīvas. Patīkami pārsteidza, ka viena meitene, kas pirmo reizi mūžā uzkāpa uz slēpēm, pēc trim dienām nobrauca no lielākā kalna un gaida jau nākamo nometni, lai piedalītos,” priecājas skolotājs.

Pedagogs stāsta, ka ar savu audzināmo klasi slēpo jau kopš 1. klases, jo pie skolas ir slēpošanas trase. „Ja bērnus ieinteresē, viņi ir gatavi darīt, piemēram, no kalna braucam ar ragavām un šļūcamajiem. Tad saku: cik reižu uzskriesiet kalnā, tik daudz arī 40 minūtēs paspēsiet nobraukt lejā. Vairāki paspēj uzskriet pat 20 reižu!”

Skolēni paši iemācījās saorganizēties un sestdienās pulcējās ārā uz kalna. Ja kāds no vecākiem nebija nopircis sporta tērpu, tad, lai arī viņu bērns varētu piedalīties, atrada iespēju to sagādāt. Nav tā, ka daudzi meklē tikai atbilstošuma zīmes, lai nesportotu.

Priecātos, ja vecāki rūpīgāk sekotu bērnu veselības stāvoklim, skubinātu viņus būt fiziski aktīvākiem un paši rādītu piemēru bērniem,” rosina skolotājs.

Galvenais ir bērnu prieks

Kas skolotājam savā darbā sagādā gandarījumu? Viņš uzskata, ka tas ir bērnu prieks un jautājumi „Kad būs nākamā nometne?”, „Vai mēs varēsim braukt?”. Protams, vienaldzīgu neatstāj bērnu sajūsmu par sniegu, slēpošanu, tad arī pats liksmo līdzī.

„Arī bērnudārzā, sporta skolā vai vidusskolā – ja kāds pienāk un pasaka, ka tā bija labākā sporta stunda viņa mūžā, tad kāds vēl labāks skolotāja darba novērtējums var būt?” uzskata skolotājs.

Kopā sporto visa ģimene

„Man ir divi dēli, abi spēlē futbolu, bija arī nometnē un slēpoja. Mazākais ar mammu iet orientēšanās pastaigā pa mežu. Citiem vecākiem atgādinu – ja viņi tikai sēdēs uz divāna ar puliti rokās un teiks, lai bērns iet ārā paskriet, tad bērns visticamāk uzdos pretjautājumu: „Kāpēc tu sēdi un nenāc ar mani?” Arī bērni skolā nogurst. Es dažkārt pārvaru nogurumu, bet saviem puikām neatsaku iziet laukā, pabraukāt ar velosipēdiem, jo bērni jau māsos no vecākiem. Dažkārt pietiek aiziet līdz mežam, un tad jau rodas idejas, ko darīt.

Kāda psiholoģe reiz stāstīja, ka ieradums rodas no noteiktas darbības, ko darām katru dienu vismaz piecas minūtes. Sāksim ar piecām minūtēm, bet – katru dienu! Katrs var atrast laiku vismaz reizi nedēļā doties pastaigā veselības uzlabošanai, un tā vecāki radinās bērnus būt aktīviem. Var taču atrast piecas minūtes dienā, lai tās veltītu savam bērnam!” pārdomās dalās P. Krastiņš. „Mans novēlējums vecākiem 2019. gadā – vērtīgākā dāvana, ko vari uzdāvināt bērnam, ir TAVS LAIKS, jo tu atdod to, ko nekad vairs nevarēsi atgūt.” ■

Izpratni uzlabo pusotras stundas laikā

FOTO: Renāte Priede

Izstādes uzdevums ir iepazīstināt ar mežu nozari – izstāde ir par mežu un koksnes produktiem. Lielākoties Latvijas koks kļūst par būvmateriālu, gatavu koka konstrukciju, degvielu, kosmētiku, pārtiku, automašīnu sēdekli, milzu tankkuģa daļu, apģērbu, lidmašīnas salonu vai kosmosa nesējraķetes izolācijas materiālu.

IK RENĀTE PRIEDE

Labāk vienreiz redzēt nekā septiņreiz dzirdēt – tieši šis visiem zināmais sakāmvārds precīzi raksturo skolu ieguvumu no meža nozares izstādes „Iepazīsties – koks!”. Publiskajā telpā virmo visdažādākā informācija par Latvijas meža nozari, kas nozarē neiesaistītu cilvēku – kur nu vēl skolēnu! – var krietni samulsināt, bet, tikai pusotru stundu ar klasi pavadot meža nozares izstādē, ikviens var iegūt izpratni gan par to, kas un kāpēc notiek mežā, gan – kādi produkti no Latvijas koksnes tiek radīti.

Koks ir Latvijas materiāls. Latvijas būvmateriāls, ilgtspējīgs, resursus ekonomējošs un atjaunojams. Izstādes uzdevums ir iepazīstināt ar meža nozari – izstādē ir par mežu un koksnes produktiem. Tās izveidotājs **Kristaps Ceplis** skaidro: „Ja nejausam cilvēkam uz ielas palūgsim nosaukt kādus produktus, kurus ražo no Latvijas mežos iegūtās koksnes, visbiežākā atbilde būs „mēbeles”. Tā, protams, ir taisnība, bet atbilde ir ļoti nepilnīga. Lielākoties

Latvijas koks kļūst par būvmateriālu, gatavu koka konstrukciju, degvielu, kosmētiku, pārtiku, automašīnu sēdekli, milzu tankkuģa daļu, apģērbu, lidmašīnas salonu vai kosmosa nesējraķetes izolācijas materiālu. Koksne ir ļoti plaši lietojams materiāls, kurš šodien piedzīvo atdzimšanu un visā pasaulē ir pieprasīts tā unikālo īpašību un atjaunojamības pēc. Izstādes mērķis ir ļaut apmeklētājiem izjust šo koka neierobežoto lietojamību un izprast mežsaimniecības ciklu, ieskaitot faktu, ka koku ciršana nav tikai naudas pelnīšanas veids, bet ka, cērtot kokus, mēs esam dabai draudzīgi.”

Mācīties ārpus klases

Apmeklējot tematiskas izstādes, informāciju skolēni saņem atraktīvā veidā un visaptverošu, norāda izstādē aptaujātie pedagogi, no kuriem vairākums šurp savas klases ved regulāri visus izstādes pastāvēšanas gadus.

Izstāde „Iepazīsties – koks!” ir noderīgs palīgs, lai labāk sagatavotos gan dzīvei pēc skolas, gan konkursiem skolas laikā, piemēram, esot partnerim AS „Latvijas valsts meži” (LVM), iniciatīvas „Mammadaba” un konkursa „LVM bioekonomikas skola” programmā, kurā vidusskolēni un profesionālo izglītības iestāžu audzēkņi vecumā no 16 līdz 19 gadiem piedalās LVM stipendiju konkursā. Plašāka informācija: <https://www.lvm.lv/sabiedribai/skolam/stipendijas/bioekonomika?fbclid=IwAR2Q5ffLMYwsaER808YPOvMZ-XrHoRy07zPldm0Jv9rxDxst-FZjCiLkJ0A>.

Par ieguvumiem pārdomās, iespaidos dalās pedagogi.

Iveta Lāce, Ulbrokas vidusskola: „Vairākus gadus Latvijā darbojas ekoskolu kustība, kurā iesaistītās skolas katru gadu izvēlas kādu no apgūstamajām tē-

mām. Stundu skaits ir ierobežots, neprofesionālim grūti sagatavot materiālus, tam nepieciešams daudz vairāk laika, bet, atbraucot uz izstādi un pavadot tajā aptuveni pusotru stundu, tiek iegūts profesionāls skats uz meža nozari – noklausoties gida stāstīto un redzot savām acīm, noteikti mainās attieksme par labu kokam.”

Gunta Liepiņa, Jūrmalas sākumskola „Atvase”: „Mēs esam iesaistījušies iniciatīvās „Mammadaba” projektā, esam bijuši dažādās ekskursijās, piemēram, namdaru darbnīcā Garkalnē. Svarīga ir gan prakse, gan teorija. Izstādē „Iepazīsties – koks!” bērni uzzina par galvenajām Latvijas koku sugām, to sēklām un jaunu stādu stādīšanu; noskaidro, ko no meža produktiem izmanto un kāpēc; kā arī to, ka mežs noveco un ir gan savlaicīgi jāizmanto, gan jāatjauno. Izstādē var praktiski darboties, un jaunāko klašu skolēni vislabāk pašlaik novērtē koka spēles. Izstāde apgāž dažādus mītus, piemēram, populāro mežu ciršanas mītu: ikdienā cilvēki nesaskata, ka viena nocirsta koka vietā iestāda divus un ka Latvijas meži pieaug kvalitatīvi; lai to saskatītu, ir jāmacās un jāizzina meža nozare. Vecāki uz šādām izstādēm neved, labi, ka skola iesaistās dažādos projektos, ka LVM un meža nozares uzņēmumi izglīto un pašvaldība nodrošina transportu.”

Sanita Bērziņa, Amatas pamatskola: „Uz izstādi atbraucām, īstenojot iniciatīvas „Mammadaba” izglītības programmu. Tā kā mēs esam no laukiem, apkārt ir mežs. Visapkārt redzam dažādus kokus, tuvumā ir kokzāģētava. Ir arī uzņēmumi, kuros ražo gatavus koka izstrādājumus, – mēbeļu ražotājs „Ekju” un māju ražotājs „Dores fabrika”. Tos mēs redzam, bet interesē, kāds ir ceļš, kā pie tā tikt, cik daudz darba jāiegulda, lai no sēkļa tiktu pie

kvalitatīva dēļa un mājas. Process līdz kokam, iestādīšana – tas viss ir interesanti, tur tiek ieguldīts darbs. Izstādes informācija pilnveido arī mani, pedagogu. Ir interesanti, piemēram, nemaz nezināju tik daudz ko par apkārtnējiem kokiem un to izmantošanas iespējām – ko varam iegūt no priedes, egles vai bērza. Šādas zināšanas pati saviem skolēniem nemaz nevaru iedot. Vairākus gadus regulāri apmeklējot dažādus nozares objektus, skolēni kļūst izglītotāki un spēj jau profesionālā līmenī veidot dialogu arī ar nozares pārstāvjiem. Kopumā tas paaugstina viņu izglītības līmeni.

Mums arī pašiem jāizveido kāds koka meistarkārtis – pagājušajā gadā radījām koka domino, šogad jādoma kas cits. Izstādē aizrāva milzu atmiņas spēle no saplākšņa. Paši dzīvojam labā vietā, kur koks mums ir visapkārt un varam vērot, kā tas mainās gadalaiku griezumā. Bet šeit varam iedvesmoties jauniem radošiem mēģinājumiem.”

Kaspars Rimšs, Carnikavas pamatskola: „Bērnu ieguvums noteikti būs tas, ka viņi reāli redz materiālu, priekšmetus un izstrādājumus, kā arī uzzina par tehnoloģijām, par kurām mēs noteikti runājam vai runāsim turpmāk. Turklāt izstādes apmeklējums ir aktuāls saistībā ar jauno izglītības modeli, kurā paredzēta orientēšanās uz tehnoloģijām un inovācijām gan pedagogiskajā procesā, gan saturā. Programmas ieviešana jau ir mērķēta uz to, ka liela daļa stundu būs jāpavada šādās izstādēs, taustot ar rokām un izzinot, lai bērniem būtu lielāks priekšstats par to, kas viņus sagaida dzīvē, un būtu vieglāk izvēlēties savu profesionālo ceļu, veiksmīgāk apgūt profesiju, arī saistībā ar koku. Esmu novērojis, ka liela daļa attīstītāko bērnu jau pašlaik izvēlas darboties tieši ar koku vai mūziku un vispār racio-

nāli izmantot savu laiku. Pats šeit esmu jau trešo vai ceturto gadu – un vienmēr arī sev atklāju ko jaunu un līdz šim nezināmu.”

Ar koku veiksmīgi iepazīstas ne tikai skolas vecuma jaunieši. Izstādē ir izglītojoša un rosinoša arī tiem, kuri dzīves ceļu un izglītības virzienu jau ir izvēlējušies, – Rīgas Tehniskās universitātes, Banku augstskolas, Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultātes un Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes, Liepājas Universitātes un šo augstskolu programmas „Erasmus” studenti.

Banku augstskolas profesore **Dzintra Atstāja**: „Apmeklējot izstādi, studenti iegūst koncentrētu informāciju, ko nevar atrast nevienā statistikas pārskatā. Stādīna apcubināšana un ceļš līdz gatavam koka priekšmetam, koksnes produktu izmantošanas iespējas – celuloze, garšvielas, audumi, kosmētika, medikamenti, būvmateriāli un izolācijas materiāli, kā arī darba drošības tehnikas jautājumi. Izstādes informācija ir ideāli piemērota arī ārvalstu studentiem – pārskats par mazo Latviju un salīdzinājums ar ārzemju studentu dzimtajām vai apmeklētajām valstīm, visiem ekonomiku studējošajiem – Latvijas meža nozares ietekme uz valsts ekonomiku un iekšzemes kopproduktu, kā arī nodarbinātību un karjeras iespējām. Studenti ir sajūsmā par inovācijām, rod ierosmi akadēmiskajiem darbiem – top kurša darbi gan par darba drošību kokrūpniecībā, gan inovācijām koksnes produktu izmantošanā. Mežu industrijas tematiku studenti izvēlas, arī gatavojot noslēguma darbus bakalaura un maģistra studiju programmās. Ja ģimenei ir mežs, tad saskata jaunas nākotnes iespējas. Studiju procesā lieti noder pieejamie informatīvie materiāli – tieši laikā un rokās.” ■

“ Izstādes mērķis ir ļaut apmeklētājiem izjust šo koka neierobežoto lietojamību un izprast mežsaimniecības ciklu, ieskaitot faktu, ka koku ciršana nav tikai naudas pelnīšanas veids, bet ka, cērtot kokus, mēs esam dabai draudzīgi.

Līdz 2019. gada beigām plāno pilnveidot profe

IK DAIGA KĻANSKA

2016. gadā valdība Izglītības un zinātnes ministrijai (IZM) bija uzdevusi pārskatīt profesionālās izglītības programmu finansēšanas kārtību, kritērijus un principus, pēc kuriem finansē valsts un pašvaldību profesionālās izglītības iestādes.

Ministru kabineta (MK) un Latvijas Pašvaldību savienības 2018. gada vienošanās un domstarpību protokolā bija ierakstīts, ka IZM līdz 2018. gada 1. maijam jāizstrādā profesionālās izglītības iestāžu programmu finansējuma modeļa projekts neatkarīgi no profesionālās izglītības iestādes dibinātāja, tostarp sagatavojot priekšlikumu mācību stipendiju finansēšanai. Diemžēl noteiktajā laikā profesionālās izglītības iestāžu programmu finansējuma modelis netika izstrādāts.

Tikai pagājušā gada nogalē valsts sekretāru sanāsmē ir iesniegts informatīvais ziņojums „Par profesionālās izglītības programmu finansēšanu”, kurā sniegta priekšlikumi profesionālās izglītības programmu finansēšanas modeļa pilnveidei, principiem, pēc kuriem nosaka ministrijas valsts budžeta piešķirumu Latvijas izglītības klasifikācijā iekļauto profesionālās pamatizglītības, arodizglītības un profesionālās vidējās izglītības programmu īstenošanas finansēšanai valsts, pašvaldību un citu dibinātāju izglītības iestādēs.

Pašreizējais profesionālās izglītības programmu finansēšanas modelis

Informatīvajā ziņojumā teikts, ka saskaņā ar Izglītības likuma 59. pantu izglītības iestādes finansē to dibinātāji: valsts izglītības iestādes – no valsts budžeta saskaņā ar gadskārtējo valsts budžeta likumu, pašvaldību izglītības iestādes – no pašvaldību budžetiem, privātās izglītības

“DVB mācības, salīdzinot ar pilna laika (tradicionālajām) mācībām izglītības iestādē, atkarībā no tematiskās jomas ir gandrīz divas reizes dārgākas, izņemot inženierzinātnes un tehnoloģijas, kur izmaksas divas reizes lailākais ir izglītojamajiem, kuri izglītības programmu apgūst izglītības iestādē.

FOTO: no profesionālo izglītības iestāžu arhīva

Inženierzinātņu un tehnoloģiju mācību programmu izmaksas ir divas reizes lielākas izglītojamajiem, kuri izglītības programmu apgūst izglītības iestādē, nevis DVB mācībās.

iestādes – to dibinātāji. Izglītības likuma 60. panta trešajā daļā noteikts, ka pedagogu darba samaksa valsts izglītības iestādēs tiek nodrošināta no valsts budžeta līdzekļiem, savukārt pašvaldību izglītības iestādēs – no valsts budžeta mērķdotācijām. 2015. gada 18. jūnijā Saeimā pieņemtajos Izglītības likuma 59. panta otrās daļas grozījumos paredzēts, ka ar 2023. gada 1. janvāri privātās izglītības iestādes saņems valsts budžeta finansējumu pedagogu darba samaksai, ja tajās tiek īstenotas akreditētas arodizglītības un profesionālās vidējās izglītības programmas.

2017. gada valsts budžeta mērķdotācijas pašvaldību izglītības iestādēm veidoja 351,7 miljonus eiro, t. sk. 255,5 miljonus eiro – pašvaldību pamata un vispārējās vidējās, speciālās, profesionālās izglītības iestāžu un daļēji interešu izglītības programmu pedagogu darba samaksai un valsts sociālās apdrošināšanas obligātājam iemaksām, savukārt 1,5 miljonus eiro – mērķdotācijas pašvaldību profesionālās izglītības iestādēm pedagogu darba samaksai.

Profesionālās izglītības programmu īstenošanai valsts budžeta dotācija 2017. gadā bija 67,6 miljoni eiro. Līdz 2017. gada 31. augustam valsts finansējums (683 000 eiro) profesionālās izglītības programmu īstenošanai tika piešķirts piecu pašvaldību profesionālās izglītības iestādēm: Cēsu Profesionālajai vidusskolai (tagad – Cēsu Tehnoloģiju un dizaina vidusskola), Vecbebru Profesionālajai un vispārīgizglītojošajai internātvidusskolai (2017. gadā likvidēta), Mālpils Profesionālajai vidusskolai (2017. gadā likvidēta), Apguldes Profesionālajai vidusskolai (tagad – Dobeles Amatniecības un vispārīgizglītojošās vidusskolas struktūrvienība Apguldē), Zaļenieku Profesionālajai vidusskolai (tagad integrēta izglītības iestādē – Zaļenieku Komerציālā un amatniecības vidusskola). Kopš 2017. gada 1. septembra no valsts budžeta mērķdotācijas pašvaldību profesionālās izglītības

iestādēm tiek finansēta tikai pedagogu darba samaksa.

Patlaban profesionālās izglītības programmas tiek īstenotas sešās pašvaldību izglītības iestādēs:

- 1) Cēsu Tehnoloģiju un dizaina vidusskolā;
- 2) Dobeles Amatniecības un vispārīgizglītojošajā vidusskolā;
- 3) Zaļenieku Komerציālajā un amatniecības vidusskolā;
- 4) Bebreņu Vispārīgizglītojošajā un profesionālajā vidusskolā;
- 5) Jelgavas Amatu vidusskolā;
- 6) Balvu Profesionālajā un vispārīgizglītojošajā vidusskolā.

Mākslas jomas profesionālās izglītības programmas īsteno divās pašvaldību izglītības iestādēs:

- 1) Valmieras Dizaina un mākslas vidusskolā;
- 2) profesionālās izglītības kompetences centrā (PIKC) „Daugavpils Dizaina un mākslas vidusskola „Saules skola””.

Pašreizējā Latvijas profesionālās izglītības finansēšanas modelī profesionālās izglītības iestādei finansējumu piešķir pēc viena izglītojamā izmaksām konkrētās izglītības programmu grupās, diferencējot normējamās izmaksas ar katrai izglītības programmu grupai noteikto izmaksu minimālo koeficientu.

Profesionālās izglītības likumā ir paredzēts, ka ministrija nosaka valsts finansēto vietu skaitu izglītības iestāžu īstenotajās profesionālās izglītības programmās un finansē to īstenošanu, bet nav paredzēta iespēja no piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem finansēt pašvaldību profesionālās izglītības programmu īstenošanu.

Tiesību aktos ietvertā norma neizslēdz iespēju ministrijai noteikt valsts finansēto vietu skaitu arī pašvaldību un citu personu dibināto izglītības iestāžu īstenotajās profesionālās izglītības programmās atbilstīgi Valsts pārvaldes iekārtas likumā paredzētajam regulējumam, taču Profesionālās izglītības likumā netiek noteikts pienākums šādi rīkoties.

Izglītības likuma 14. panta 20. punktā ir paredzēts, ka MK nosaka izglītības programmu īs-

tenošanas izmaksu minimumu uz vienu izglītojamo, savukārt Profesionālās izglītības likumā – ka finansējums profesionālās izglītības programmu īstenošanai var tikt piešķirts valsts dibinātām izglītības iestādēm. Attiecīgi normatīvajos aktos nav noteikta MK kompetence piešķirt finansējumu pašvaldību un citu dibinātāju izglītības iestāžu profesionālās izglītības programmu īstenošanai.

Lai īstenotu informatīvajā ziņojumā sniegtos priekšlikumus profesionālās izglītības iestāžu finansēšanas modeļa pilnveidei, nepieciešams veikt virkni grozījumu normatīvajos aktos.

2016. gadā tika izveidota IZM darba grupa (rikojums Nr. 117 21.03.2016.), kas secināja, ka nepieciešams veikt profesionālās izglītības programmu izmaksu un to finansēšanas padziļinātu izpēti. Lai pētītu profesionālās izglītības programmu izmaksu aprēķinus, tika organizēts iepirkums, kura uzvarētājs ir Rīgas Tehniskā universitāte (RTU).

Prognozē profesionālās izglītības izmaksu paaugstināšanos

RTU veiktajā apjomīgajā pētījumā „Par profesionālās vidējās izglītības finansēšanu Latvijā, izglītības programmu izmaksu koeficientu aktualizēšanu, starptautiskā praksē un akadēmiskajā vidē teorētiski pamatotu profesionālās izglītības programmu īstenošanas finansēšanas modeli un priekšlikumi grozījumiem normatīvajos aktos” analizēta arī 23 Eiropas valstu pieredze profesionālās izglītības finansēšanā. Šajā pētījumā tika secināts:

- 1) ieņēmumi no profesionālās izglītības iestāžu sniegtajiem pakalpojumiem nodrošina iestādes ienākumu diversifikāciju, kā rezultātā šīs iestādes budžets veidojas no dažādiem ieņēmumu veidiem, kas veicina iestādes ilgtspēju;
- 2) saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 484 lielākā daļa profesionālās izglītības iestāžu izglītojamajiem piedāvā vienus un tos pašus pakalpojumu veidus, atšķiras tikai sniegto pakalpojumu maksa, taču ir arī iestādes, kas izglītojamajiem piedāvā citu veidu pakalpojumus;
- 3) profesionālās izglītības iestāžu sniegto pakalpojumu normas ir atkarīgas no to pakalpojumu veidiem, iestādes reģionālās atrašanās vietas, sniegto maksas pakalpojumu dažādības u. c. aspektiem;
- 4) vairākas profesionālās izglītības iestādes piedāvā arī specifiskus pakalpojumu veidus, tādus kā autoservisa pakalpojumi, veterinārās klinikas pakalpojumi;
- 5) vairāki ieņēmumu veidi, piemēram, ieņēmumi par telpu

nomu vai viesnīcu pakalpojumiem, ir raksturīgi vairākām profesionālās izglītības iestādēm, savukārt daļa no ieņēmumu veidiem ir uzskatāma par ļoti specifisku, piemēram, ieņēmumi no lauksaimniecības produkcijas ražošanas, un tie raksturīgi tikai konkrētām profesionālās izglītības iestādēm;

6) Latvijas profesionālās izglītības iestādēs ieņēmumus no iestādes sniegtajiem maksas pakalpojumiem var iedalīt šādās ieņēmumu pozīcijās: maksa par izglītības pakalpojumiem, mācību maksa, pārējie ieņēmumi par izglītības pakalpojumiem, ieņēmumi par telpu nomu, ieņēmumi par pārējiem (431) iestāžu sniegtajiem maksas pakalpojumiem, ieņēmumi no palīgrāžošanas un lauksaimniecības produkcijas ražošanas, pārdošanas un produkcijas pārvērtēšanas; nākotnē, stiprinoties darba vidē balstītām (DVB) mācībām un profesionālās izglītības iestāžu kapacitātei, būs tendence palielināties arī citiem ar izglītības procesu saistītiem iestādes pašu ieņēmumiem;

8) DVB mācības, salīdzinot ar pilna laika (tradicionālajām) mācībām izglītības iestādē, atkarībā no tematiskās jomas ir gandrīz divas reizes dārgākas, izņemot inženierzinātnes un tehnoloģijas, kur izmaksas divas reizes lielākas ir izglītojamajiem, kuri izglītības programmu apgūst izglītības iestādē;

9) pēc vairāku valstu finansēšanas modeļu analīzes izvēlēties vienas valsts profesionālās izglītības finansēšanas modeli kā vienotu kopu nav iespējams, jo katras valsts finansēšanas kārtība ir atkarīga no vairākiem ietekmējošiem faktoriem;

10) Eiropas Savienības (ES) valstīs profesionālā izglītība galvenokārt tiek finansēta no valsts un pašvaldību budžeta un privātā sektora uzņēmumiem, daļa no ES, izglītojamajiem u. c. publiskā finansējuma veidiem;

11) profesionālās izglītības finansēšanai ES valstīs var izdalīt divus galvenos finansēšanas modeļus: pirmais – galvenais finanšu avots ir sabiedriskais sektors, valsts publiskie līdzekļi, kā arī Eiropas fondi; otrais – duālā finansēšana (profesionālo izglītību finansē dažādi avoti – valsts un privātie);

12) katras ES valsts modelis darbojas, pamatojoties uz valsts prioritātēm, iespējām un citiem kritērijiem, kuri atbilst konkrētās valsts situācijai;

13) Latvijas profesionālās izglītības finansēšanas modelis „nauda seko skolēnam” pa-

sionālās izglītības iestāžu finansēšanas modeli

stāv arī daudzās citās ES valstīs, bet Latvijā profesionālās izglītības finansēšanā pasīvi ir iesaistīti uzņēmumi, kas ir uzskatāmi par primāri ieinteresēto pusi profesionālajā darbaspēkā;

- 14) ja netiks atrasti citu veidu finanšu avoti, piemēram, ES projektu konkursi, nākotnē, pieaugot mācību mobilitātei uz citām ES valstīm, profesionālās izglītības izmaksas varētu tikai paaugstināties;

- 15) saskaņā ar profesionālās izglītības iestāžu iesūtītajiem datiem par informācijas sistēmu uzturēšanas izmaksām aprēķinātās izmaksas neatspoguļo pilnās informācijas sistēmu uzturēšanas izmaksas, jo tajās netiek iekļauts IT personāla atalgojums, šos pienākumus bieži vien veic profesionālās izglītības iestāžu pedagogi, it īpaši, ja šī iestāde sagatavo izglītojamās datorikas tematiskajā jomā;

- 16) transportlīdzekļu uzturēšanas un remonta, kā arī degvielas izmaksas ir augstākas tām izglītības iestādēm, kas īsteno ar transporta jomām (ieskaitot lauksaimniecību un mežsaimniecību) saistītas izglītības programmas, tāpēc šīs izmaksas būtu jāaprēķina kā attiecīgās izglītības programmas tiešās izmaksas (piemēram, pie mācību materiālu izmaksām profesionālajos mācību priekšmetos) un jānoņem no iestādes kopējām izmaksām, lai netiešo izmaksu aprēķinā visām konkrētās izglītības iestādes mācību programmām nonāktu tikai šī netiešo izmaksu atlikusī daļa; kā viens no iemesliem varētu būt kapacitātes trūkums finanšu plānošanā;

- 17) nepieciešams nošķirt izmaksas, piemēram, izdevumi par elektroenerģiju, ūdeni un kanalizāciju, konkrētās mācību programmas īstenošanai tiešajās izmaksās un iestādes kopējās netiešajās izmaksās, jo izglītības iestādes vienlaikus realizē gan energoresursu patēriņa ietilpīgas izglītības programmas (piemēram, „Poligrāfija un izdevējdarbība”), gan arī tādas, kur energoresursus vajag patērēt ļoti maz (piemēram, „Administratīvie un sekretāra pakalpojumi”);

- 18) renovējot mācību korpusu un dienesta viesnīcu ēkas, nepārprotami uzlabojas vide strādāšanai un dzīvošanai, taču pieaug arī kopējās ēkas uzturēšanas izmaksas: siltumenerģijas izmaksas, ieskaitot apkuri, samazinās, taču elektroenerģijas izmaksas mēdz pieaugt vairākkārt, jo ir jānodrošina jauno inženierkomunikāciju (ventilācijas iekārtas, dzesēšanas iekārtas, klimata

FOTO: no profesionālo izglītības iestāžu arhīva

RTU pētnieki iesaka valdībai ieviest nodokļu atvieglojumus tiem uzņēmumiem, kas iesaistās DVB mācību īstenošanā izglītojamajiem.

“Pēc vairāku valstu finansēšanas modeļu analīzes izvēlēties vienas valsts profesionālās izglītības finansēšanas modeli kā vienotu kopu nav iespējams, jo katras valsts finansēšanas kārtība ir atkarīga no vairākiem ietekmējošiem faktoriem.

iekārtas) darbināšana, kā arī rodas papildizmaksas par šo inženierkomunikāciju apkalpošanu; elektroenerģijas izmaksu papildu pieaugums var būt, ja renovēšanas procesā ir veikti dažādi ēkas uzlabojumi, piemēram, papildu apgaismojums, rekuperācijas sistēmas, ārējās žalūzijas, virpuļdurvis utt.;

- 19) saskaņā ar izglītības iestāžu programmu datiem par normējamajām un nenormējamajām izmaksu pozīcijām, kā arī MK noteikumiem Nr. 655 ir nepieciešams iekļaut vairākas izmaksu pozīcijas, kuras ir aktualizējušās, pieaugot digitalizācijai, piemēram, e-vides uzturēšanas izmaksas, datubāzu abonēšanas izmaksas;

- 20) balstoties uz izglītības programmu grupu izmaksām, pašlaik lētākā izglītības programma (finanses, banku zinības un apdrošināšana, grāmatvedība un nodokļi) izmaksā 627,76 eiro;

- 21) līdzīgi kā augstākās izglītības iestādēs, arī profesionālās izglītības iestādēs būtu nepieciešams ieviest jaunu finansēšanas mehānismu – snieguma finansējumu.

Pamatojoties uz pētījuma

rezultātiem, ir izstrādāti šādi priekšlikumi:

- 1) lai gan uzņēmumus, gan izglītības iestādes motivētu mācīt kvalitatīvi, par izglītojamajiem, kuri nokārto gada eksāmenus izcili vai teicami, uzņēmumi nākotnē var saņemt papildu dotācijas;
- 2) uzņēmumiem, kas iesaistās DVB, var noteikt noteiktus nodokļu atvieglojumus par iesaistītajiem izglītojamajiem;
- 3) lai veiksmīgāk izglītojamās sagatavotu darba tirgum un nodrošinātu labo praksi, IZM, citām iesaistītajām valsts institūcijām un ministrijām nepieciešams veidot vēl ciešāku sadarbību ar nozaru speciālistiem, darba devējiem, institūtiem u. c. organizācijām, kas ir ieinteresētas profesionālajā izglītībā un tās attīstībā;
- 4) nepieciešama sistemātiska pašreizējā finansēšanas modeļa novērtēšana un tā aktualizācija atbilstīgi valdības izvirzītajiem mērķiem;
- 5) nepieciešams padziļināti izpētīt vispārīglītojošo mācību priekšmetu apgaves izmaksas profesionālās izglītības iestādēs, lai izstrādātu vienotus finansēšanas principus;
- 6) regulāri aktualizēt profesionālās izglītības iestāžu faktiskās izmaksas, lai tās spētu segt tābrīža aktuālās izglītības programmu normējamās un nenormējamās izmaksas;
- 7) visām profesionālās izglītības iestādēm neatkarīgi no to juridiskā statusa (tehniskumi, profesionālās vidusskolas un PIKC) atrasties tikai IZM pakļautībā, tādējādi izvairoties no profesionālās izglītības sistēmas sadrumstalotības;
- 8) izveidot jaunu tematisko jomu „Civilā drošība”, kas iekļautu Saldus Profesionālajā vidusskolā (tagad – Saldus tehnikums, PIKC) īsteno izglītības programmu

„Ugunsdrošība un ugunsdzēsība”, iegūstamā kvalifikācija – ugunsdzēsības un glābšanas dienesta ugunsdzēsējs glābējs, izglītības tematiskās jomas koeficients – 4,9;

- 9) profesionālās izglītības iestādēs bāzes finansējuma piešķiršanai nelietot izglītības programmu grupu koeficientus, bet gan finansējumu piešķirt pēc izglītības tematisko jomu koeficientiem, tādējādi samazinot kopējo koeficientu skaitu;

- 10) lai profesionālās izglītības iestādes varētu nodrošināt mūsdienīgu, augstvērtīgu un zinātnietilpīgu mācību procesu, tām ir nepieciešams sadarboties ar augstākās izglītības iestādēm, ieskaitot koledžas. Tas attiecas gan uz docētāju vieslekcijām, gan uz augstākās izglītības iestāžu iekārtu izmantošanu. Viena no iespējām, kur profesionālās izglītības iestādes var iegūt informāciju par pieejamajām iekārtām, to izmantošanu un finanšu līdzekļu ietaupīšanu, neiegādājoties sev lielas, dārgas zinātniskās iekārtas, kuras ir citām iestādēm, ir zinātnisko iekārtu un pakalpojumu datubāze „Use Science” (<https://scientificservices.eu/>). RTU sistēma „Use Science” ir tiešsaistes zinātnisko pakalpojumu, iekārtu un programmatūras reģistrs, kas RTU darbiniekus, izglītojamās, uzņēmumu un citu institūciju pārstāvjus, kā arī publiskos lietotājus nodrošina ar informāciju par pētniecības iekārtām, programmatūru un piedāvājumiem pakalpojumiem, kas pieejami RTU un „Use Science” partnerinstitūcijās;

- 11) profesionālās vidējās izglītības finansēšana galvenokārt būtu jāturpina no valsts budžeta, pakāpeniski palielinot citu finansējuma avotu, piemēram, privātā sektora uzņēmumu, īpatvaru atbilstīgi izstrādātajai stratēģijai;
- 12) profesionālās izglītības iestādēm ir nepieciešams dažādot piedāvāto maksas pakalpojumu veidus;

- 13) MK noteikumos Nr. 484 noteikt profesionālās izglītības iestāžu sniegto pakalpojumu minimālās un optimālās pakalpojumu izmaksas, neizdalot tās atsevišķi pa izglītības iestādēm;

- 14) IZM ir jāizstrādā plāns, kādā laika periodā un apjomā tiks paaugstināts finansējuma apmērs profesionālajai izglītībai ne tikai aktuālo izmaksu segšanai, bet arī snieguma finansēšanai;

- 15) ieviešot snieguma finansējuma kritērijus, profesionālās izglītības iestādēm katru gadu IZM noteikt snieguma finansējuma sadales pro-

porcijas no kopējā piešķirtā snieguma finansējuma budžeta pa sadales kritēriju veidiem;

- 16) profesionālās izglītības iestādēm katru gadu līdz noteiktam termiņam, piemēram, mācību gada sākumam vai gada beigām, balstoties uz snieguma finansēšanas kritērijiem un to plānoto izpildi, sagatavot plānu, kuru attiecīgi iesniedz IZM par iepriekšējā gada rezultātiem;
- 17) lietot profesionālās izglītības iestāžu direktoru algas noteikšanas kritērijus, lai tādējādi sekmētu izglītības iestāžu direktoru aktīvu iesaisti un ieinteresētību snieguma rādītāju attīstībā un izpildē.

Plāno veikt grozījumus normatīvajos aktos

Lai pilnveidotu profesionālās izglītības programmu finansēšanas modeli ar pētījumā sniegtajiem priekšlikumiem, IZM līdz šā gada beigām plāno noteikt bāzes finansējumu profesionālās izglītības programmu īstenošanai; mainīt izmaksu minimālo koeficientu piemērošanas metodiku; ieviest snieguma finansējumu; izveidot absolventu nodarbinātības monitoringa sistēmu; nodrošināt iespēju pašvaldību un citu dibinātāju izglītības iestādēm saņemt valsts budžeta finansējumu profesionālās izglītības programmu īstenošanai, ieskaitot stipendijas:

- ◆ ievērojot nosacījumus, kas noteikti valsts dibinātajām izglītības iestādēm;
 - ◆ izpildot informatīvajā ziņojumā noteiktos kritērijus, kas attiecas uz profesionālās izglītības programmu piedāvājumu.
- Lai īstenotu informatīvajā ziņojumā sniegtos priekšlikumus profesionālās izglītības iestāžu finansēšanas modeļa pilnveidei, nepieciešams veikt virkni grozījumu normatīvajos aktos:

- ◆ Profesionālās izglītības likumā;
- ◆ MK noteikumos Nr. 655, nosakot profesionālās izglītības programmu bāzes finansējumu uz vienu izglītojamo un aktualizējot normējamās izmaksas; piemērojot izmaksu minimālos koeficientus izglītības tematiskajām jomām, nevis izglītības programmu grupām; nosakot snieguma finansējuma piešķiršanas nosacījumus, kritērijus un kārtību, kādā finansējums tiek piešķirts;
- ◆ izstrādāt kārtību, kādā valsts finansē pašvaldību un citu dibinātāju dibinātas profesionālās izglītības iestādes gadījumos, kad to īstenošanas profesionālās izglītības programmas atbilst informatīvajā ziņojumā minētajiem kritērijiem.

IZM sagatavotais informatīvais ziņojums „Par profesionālās izglītības programmu finansēšanu” vēl ir jāsaskaņo valdības sēdē. ■

Kamerorķestra „Armonico” koncerts „Adventa gaismā” – ar gaišumu un dvēselisku piepildījumu

IK AURIGA JERMAKA

Muzikoloģe

Pagājušā gada nogalē, Otrās adventes svētdienā, Rīgas Latviešu biedrības Lielajā zālē jau 10. gadu pēc kārtas izskanēja Jāzepa Mediņa Rīgas 1. mūzikas skolas kamerorķestra „Armonico” koncerts „Adventa gaismā”. Vienlaikus koncerts noritēja kamerorķestra 25 gadu jubilejas zīmē un vainagoja vairākus nozīmīgus pagājušā gada notikumus kamerorķestra radošajā dzīvē, to vidū I pakāpes diploma iegūšanu Jana Sibēliusa (*Jean Sibelius*) starptautiskajā instrumentālistu un orķestru konkursā Turku Somijā.

Koncerta mākslinieciskais vadītājs un diriģents **Normunds Dreģis** bija izvēlējis un ar kamerorķestri iestudējis īpašu un adventes laikam ļoti piemērotu programmu, kas patiesi uzrunāja un aizkustināja klausītāju sirdis. Skaņdarbu izvēle un izteiksmes veids spilgti atspoguļoja kamerorķestra „Armonico” individualitāti – emocionālas, dvēseliski dziļas, niansētas un latviskas mūzikas atskaņošana. Koncertā skanēja gandrīz tikai latviešu komponistu darbi, un tas tika iesākts ar kamerorķestra neoficiālo himnu – Jēkaba Mediņa „Leģendu”, par kuras atskaņojumu ļoti atzinīgi vārdi tika saņemti arī no žūrijas locekļiem Somijas konkursā.

Koncertā izskanēja divi kontrasti un muzikālām krāsām bagāti Ilzes Arnes opusi. Divās daļās no cikla „Senās Rīgas intermēdijas” kamerorķestrim pievienojās Teiksmas Jansones vadītais koklētāju ansamblis, kurā spēlēja Elza Fedorovska, Ketija Jurčenko, Daila Rutka, Dmitrijs Balutins un Dāvids Alvateris. Tēlaini un daudzveidīgi izskanēja skaņdarbs „Ziema Latgalē” no cikla „Gadalaiku impresijas”, kur kamerorķestrim pievienojās Ingas Grīnvaldes vadītais flautu kvartets

“Tēlaini un daudzveidīgi izskanēja skaņdarbs „Ziema Latgalē” no cikla „Gadalaiku impresijas”, kur kamerorķestrim pievienojās Ingas Grīnvaldes vadītais flautu kvartets „Con Anima”.

„Adventa gaismā” 2018. gada nogalē: kamerorķestris „Armonico”, meiteņu koris „Vivace”, diriģents Normunds Dreģis, soliste Kristīne Gailīte un Katrīna Kivleniece.

tets „Con Anima”: Elza Heinsberga, Emīlija Jirgensone, Erlanda Atvare un Antra Ķisele. Lielas klausītāju ovācijas izpelnījās karstasinīgajos ritmos ieturētais, atraktīvais Filipa R. Batāla (*Philip R. Buttall*) „Samba alla Turca” ar flautu kvarteta un sitaminstrumentālistu Ričarda Kozlovskā un Emmas Skirmantes dalību.

Koncerta centrālais notikums bija **Romualda Jermaka** jaundarba – koncerta ģitārai un kamerorķestrim – pirmatskaņojums ar solistu Kasparu Zemīti. Komponists ir sacerējis ap 20 dažādu koncertu, taču šis 2017. gada opuss ir ļoti īpašs, jo ir pirmais koncerts ģitārai latviešu mūzikas vēsturē. Pats komponists dalījās savos pozitīvajos iespaidos, sakot: „Esmu pateicīgs, ka diriģents N. Dreģis atbalstīja manu ieceri un uzņēmās pirmatskaņot šo jaundarbu. Mani iepriecināja tas, ka es redzēju ļoti nopietnu attieksmi no diriģenta un jauno mūziķu puses, un rezultāts bija muzikāli ļoti labs un emocionāls. Ļoti pārlicinošu sniegumu demonstrēja ģitāras virtuozs K. Zemītis. Viņš ir izcils atskaņotājmākslinieks – stabila zvaigzne pie ģitāras zvaigžņu debesīm, un, redzot, cik talantīgi viņš spēlē, man būs impulss nākotnei uzrakstīt vēl kaut ko.” Īpašu sulīgumu un krāsas jaundarbā ienesa sitaminstrumenti, kurus virtuozī un veikli pārvaldīja Virdžīnija Laube-Vītiņa, par kuru komponists teica ļoti atzinīgus vārdus.

Koncerta noslēdzošā daļa tika veidota ar vokāli instrumentālām

Kamerorķestris „Armonico”, diriģents Normunds Dreģis.

kompozīcijām Annas Veismanes aranžējumā. Dalībnieku skaitu kuplināja J. Mediņa Rīgas 1. mūzikas skolas meiteņu kora „Vivace” dziedrās balsis (diriģentes Andra Fenhane, Alise Koknēviča-Upīte), kā arī solistes – izcilais soprāns Kristīne Gailīte un brīnišķīgā saksofoniste Katrīna Kivleniece. Liriskā pārdomu noskaņā klausītājus ieveda Jāņa Lūsēna dziesma „Cik ierakstām smiltīs”. Kontrastiem un tēliem bagātais muzikā-

“Mani iepriecināja tas, ka es redzēju ļoti nopietnu attieksmi no diriģenta un jauno mūziķu puses, un rezultāts bija muzikāli ļoti labs un emocionāls.

lais stāsts Zigmara Liepiņa „Rozes svītā” par Turaidas daiļavu Maiju vērienīgi un emocionāli spēcīgi noslēdza koncertu.

Kā pēcvārds, kas ieveda klausītājus Ziemassvētku miera un svētības pasaulē, izskanēja „Klusa nakts, svēta nakts” Jutas Bērziņas aranžējumā, atraisot katru klausītāja seju un sirdi smaidā, kā arī esot kā atgādinājums un aicinājums būt mums katram par gaismu un cerību šajā pasaulē. ■

KURSI, SEMINĀRI

10. un 11. janvārī

SIA „BUTS” Meža ielā 7 Rīgā notiks programmas „Erasmus+” projekta „TTT4WBL” mācību seminārs „Pedagoģijas ABC darba vidē balstītu mācību īstenošanai” prakses vadītājiem.

11. janvārī

VISC Strūgu ielā 4 Rīgā notiks izglītojošs seminārs „Award” vienību vadītājiem.

11. un 12. janvārī

Valmieras 5. vidusskolā Raiņa ielā 3 Valmierā notiks pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kursi ķīmijas un vides jomā „Dabaszinātņu eksperimenti kompetencēs balstītā pamatizglītībā”.

12. un 13. janvārī

Jelgavas pašvaldības iestādes „Kultūra” filiālē deju studijā „Benefice” Cukura ielā 22 Jelgavā notiks mūsdienu deju repertuāra apguves seminārs kolektīvu vadītājiem, gatavojoties XII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem.

16. janvārī

VISC Strūgu ielā 4 Rīgā notiks pilsētu un novadu tautas deju kolektīvu virsvadītāju un metodiķu sanāksme.

17. un 18. janvārī

RIIMC Kaņiera ielā 15 Rīgā plkst. 15.00–18.00 notiks kursi „Sadarbība kā caurviju prasme sākumskolā” 1.–6. klases skolotājiem.

Liepājas Valsts 1. ģimnāzijā Ausekļa ielā 9 Liepājā notiks pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kursi ķīmijas un vides jomā „Dabaszinātņu eksperimenti kompetencēs balstītā pamatizglītībā”.

18. janvārī

RIIMC Kaņiera ielā 15 Rīgā plkst. 10.00–13.00 notiks pedagogu profesionālās pilnveides supervīzijas skolu direktoriem.

RIIMC Kaņiera ielā 15 Rīgā plkst. 15.00–18.00 notiks kursi „Rotaļdarbība pirmskolā bērna prasmju un lietpratības attīstīšanai” (1. grupa) pirmsskolas izglītības iestāžu skolotājiem.

Merķeļa ielā 11 Rīgā notiks seminārs vispārīzglītojošo skolu direktoru vietniekiem, atbalsta komandu speciālistiem.

19. janvārī

VISC Strūgu ielā 4 Rīgā notiks folkloras skolotāju profesionālās kompetences pilnveides kursi (1. nodarbība).

21. janvārī

RIIMC Kaņiera ielā 15 Rīgā plkst. 15.00–18.00 notiks kursi „Skolēna pašvadīta mācīšanās pamatskolā” (1. grupa) 5.–9. klases skolotājiem (vienas skolas 2–3 pedagogu komanda).

22. janvārī

RIIMC Kaņiera ielā 15 Rīgā plkst. 14.30–17.30 notiks kursi „Pedagogu sadarbības veicinā-

šana mācību procesa īstenošanā pirmskolā” (1. grupa) pirmsskolas izglītības iestāžu skolotājiem.

RIIMC Kaņiera ielā 15 Rīgā plkst. 15.00–18.00 notiks kursi „Skolēna pašvadīta mācīšanās” 1.–6. klases pedagogiem.

23. janvārī

RIIMC Kaņiera ielā 15 Rīgā plkst. 15.00–18.00 notiks kursi „Pilsoniskās līdzdalības prasmju attīstība mācību procesā” 5.–9. klases pedagogiem.

23. un 25. janvārī

VISC Strūgu ielā 4 Rīgā notiks bērnu nometņu vadītāju kursi (72 stundas).

24. janvārī

RIIMC Kaņiera ielā 15 Rīgā plkst. 15.00–18.00 notiks kursi „Efektīva mācību stunda 5.–9. klasē” 5.–9. klases pedagogiem.

RIIMC Kaņiera ielā 15 Rīgā plkst. 15.00–18.00 notiks supervīzija vispārīzglītojošo skolu pedagogiem: atbalsts pārmaiņu laikā.

26. janvārī

RTU Rūdolfa Cimdiņa Rīgas Biomateriālu inovāciju un attīstības centrā Pulka ielā 3 Rīgā notiks praktiskās ievirzes seminārs „Beta”.

29. janvārī

VISC Strūgu ielā 4 Rīgā notiks seminārs profesionālās izglītības iestāžu direktoru vietniekiem audzināšanas darbā.

29. un 30. janvārī

VISC Strūgu ielā 4 Rīgā notiks jauno „Award” vadītāju kursi.

30. janvārī

Rīgas Zolitūdes ģimnāzijā Ruses ielā 22 Rīgā notiks RIIMC organizēta metodiskā diena „Mācīt – lai palīdzētu!” vidusskolas latviešu kā otrās valodas skolotājiem.

NODARBĪBAS

10. janvārī

Latvijas Universitātes (LU) Sociālo zinātņu fakultātes (SZF) 204. auditorijā Lauvas ielā 4 Rīgā plkst. 18.15 notiks doktorantiem adresētā studiju kursa „Sociālo zinātņu pētījumu metodoloģija” 2019. gada 3. nodarbība. Tā vēltā vairākām pētniecības pieejām un stratēģijām: gadījuma izpētei un analīzei, ātrā novērtējuma metodēm un salīdzinošajiem pētījumiem. Nodarbību vadīs LU SZF Socioloģijas nodaļas profesors Tālis Tisenkopfs. Viņš skaidros gadījumu izpētes vispārīgos principus, iepazīstinās ar konkrētiem pētījumiem, kuros izmantota šī pieeja. Tikš aplūkota gadījuma pētījumu metodoloģija un rezultāti – gadījumu izpētes pārskati un to salīdzinājumi. Nodarbības rezultātā doktoranti iegūs zināšanas, kā organizēt un veikt gadījumu izpēti un sagatavot gadījumu izpētes pārskatus. Nodarbībā tiks iztirzāta arī ātrā novērtējuma metode un salīdzinošie pētījumi. Nākamās nodarbības studiju kursā „Sociālo zinātņu pētījumu metodoloģija” notiks 14. janvārī.

To tēma – „SPSS izmantojums pētījumos”. Nodarbības vadīs LU SZF Socioloģijas nodaļas docents Jurijs Ņikišins. Kurss „Sociālo zinātņu pētījumu metodoloģija” vispirms adresēts komunikācijas zinātnes, politikas zinātnes un socioloģijas doktora studiju programmu 1. un 2. kursa studentiem. Tā nodarbības iespējams apmeklēt arī citu LU doktora studiju programmu studentiem un ikvienam interesentam, kurš vēlas apgūt sociālo zinātņu metodoloģiju vai papildināt zināšanas tajā.

12. janvārī

LU Ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultātes (ĢZZF) Dabas mājas 301. auditorijā Jelgavas ielā 1 Rīgā (Torņakalnā) plkst. 12.00–16.00 notiks nodarbība „Ekosistēmu pakalpojumi, to novērtēšana un nozīme telpiskajā plānošanā”. Skolēni nodarbībā noskaidros, kas ir ekosistēmu pakalpojumi, kādas ir to novērtēšanas un kartēšanas pieejas un kādas ir iespējas to izmantot telpiskajā plānošanā un pilsētībūvniecībā. Vides akadēmijas dalībnieki tiks iepazīstināti arī ar praktisku ģeogrāfisko informācijas sistēmu lietojumu (projektā „Life Viva Grass” izstrādāto integrētā plānošanas rīka piemēru) zālāju ekosistēmu pakalpojumu novērtēšanā un ilgtspējīgas apsaimniekošanas plānošanu. Nodarbības viesis būs LU ĢZZF asociētais profesors Raimonds Kasparinskis. Vides akadēmija ir jauno vides zinātnieku skola (olimpiāde), kuru organizē LU ĢZZF, tajā 10.–12. klases skolēniem ir iespēja piedalīties vides izglītības nodarbībās, lieliski pavadot laiku, cīnoties par galveno balvu – studēšanu par brīvu LU ĢZZF ģeogrāfijas, ģeoloģijas vai vides zinātnes studiju programmu. Pieteikšanās uz Vides akadēmijas nodarbībām: aizpildītu pieteikuma formu sūtīt uz vides.akademija@lu.lv. Nodarbības notiek bez maksas.

LU Botāniskais dārzs 2018./2019. mācību gada otrajā semestrī visu vecumu skolēniem piedāvā iepazīt daudzveidīgo augu pasauli ekskursijās un 12 tematiskajās nodarbībās latviešu un krievu valodā. Nodarbībās skolēni interaktīvi izzinās dažādas botānikas tēmas, padziļinot skolā iegūtās zināšanas. Nodarbības un ekskursijas jāpiesaka vismaz 5 darba dienas iepriekš. Pieteikšanās, kā arī plašāka informācija: agnese.reke@lu.lv vai 67450860 (darba dienās plkst. 9.00–17.00).

SACENSĪBAS

23. janvārī

Jēkabpils bērnu un jauniešu centrā (BJC) notiks latviešu tautsdziesmu dziedāšanas sacensības skolu jaunatnei „Lakstīgala 2019” Latgalē.

24. janvārī

Kuldīgas novada BJC notiks latviešu tautsdziesmu dziedāšanas sacensības skolu jaunatnei „Lakstīgala 2019” Kurzemē.

25. janvārī

Cēsu BJC notiks latviešu tautsdziesmu dziedāšanas sacensības skolu jaunatnei „Lakstīgala 2019” Vidzemē.

30. janvārī

Bauskas novada BJC notiks latviešu tautsdziesmu dziedāšanas sacensības skolu jaunatnei „Lakstīgala 2019” Zemgalē.

31. janvārī

BJC „Rīgas skolēnu pils” notiks latviešu tautsdziesmu dziedāšanas sacensības skolu jaunatnei „Lakstīgala 2019” Rīgā.

CITI NOTIKUMI

11. janvārī

Lielajā ģildē Amatu ielā 6 Rīgā plkst. 19.00 notiks Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra koncerts „Brāmsa koncerts un Dvoržāka simfonija”. Klausītāji varēs dzirdēt vācu komponista Johanna Brāmsa (*Johannes Brahms*) skaisto vijolkoncertu. Opuss tapis 1878. gada vasarā Austrijas kūrortpilsētā Pertšahā, kur 44 gadus vecais Brāms 1877. gada vasarā iegriezās nejauši – tikai pārnākšot, taču viņam tā iepatikās, ka viņš nolēma palikt kādas dienas ilgāk un atgriezās tur vēl divus gadus pēc kārtas. Čehu komponista Antonīna Dvoržāka (*Antonín Leopold Dvořák*) populārā 9. simfonija „No Jaunās pasaules” komponēta Amerikā laikā, kad Dvoržāks vadīja ASV Nacionālo konservatoriju. Būdam zemnieku dēls, Dvoržāks bez aizspriedumiem attiecās pret mūzikas studentu ādaskrāsu un sociālo izcelsmi. Simfonijas „No Jaunās pasaules” pirmatskaņojums notika 1893. gada 16. decembrī Ņujorkas Kārnegija zālē, un panākumi bija grandiozi. Dvoržāks atceras: „Laikrakstos vēstīja – vēl neviens komponists līdz šim nav piedzīvojis tādu triumfu. Cilvēki aplaudēja tik ilgi, ka man vajadzēja pateikties viņiem kā karalim!” Sacerot simfoniju, Dvoržāks iedvesmojās ne tikai no muzikāliem avotiem, bet arī no tolaik ļoti populārā amerikāņu dzejnieka Henrija Vodsverta Longfelova (*Henry Wadsworth Longfellow*) „Dziesmas par Hajavatu”, ko bija iepazinis vēl pirms ierašanās Amerikā. „Pirmskoncerta sarunās” Orests Silabriedis šoreiz runās par romantismu mūzikā. Sarunas notiks Lielās ģildes Minsteres zālē plkst. 18.18. Koncertu diriģēs izcilais lietuviešu diriģents Ģintars Rinkēvičs (*Gintaras Rinkevičius*), kura vadībā 1996. gadā sākās Latvijas Nacionālās operas straujā muzikālā augšupeja un starptautiskie panākumi. Koncerta soliste – pasaules labāko orķestru gaidītā Nīderlandes vijolniece Simone Lamsmā (*Simone Lamsma*).

12. janvārī

Latvijas Nacionālais vēstures muzejs (LNV) Brīvības bulvārī 32 Rīgā ciklā „Muzejs ģimenei” sāk jaunu nodarbību „Apceļo Latviju!”. Pirmajā ceļojumā varēs doties 12. janvārī plkst. 12.00 – nodarbība risināsies kā spēle „Autobrauciens apkārt Latvijai”, kas mūsu valsti bija populāra 20. gad-

simta 30. gados, laikā, kad tūrisma braucieni un pārgājieni pa skaistākajām Latvijas vietām tika popularizēti valstiskā līmenī. Iepriekšēja pieteikšanās uz nodarbību nav nepieciešama. Vecāki nodarbības laikā laipni aicināti fotografēt un filmēt, bet par ģimeni šo nodarbību kontekstā muzejs uzskata pirmskolas un jaunāko klašu bērnus, kurus pavadā pieaugušie (vecāki, radnieki, draugi). Maksa par līdzdalību – 4 eiro (neatkarīgi no ģimenes locekļu skaita).

Piejūras pilsētu literārā akadēmija (PPLA), uzsākot 2019. gadu, aicina pievienoties jaunus dalībniekus. Pirmā šāgada tikšanās notiks plkst. 13.00 Kūrmājas prospektā 13 Liepājā (118. telpā), un tās laikā būs iespēja papildināt zināšanas pie Latvijas Rakstnieku savienības Liepājas nodaļas un PPLA vadītājas Lindas Zulmanes. Savukārt no plkst. 16.00 radošajā telpā „Austras istaba” Zivju ielā 3 Liepājā notiks Luras Andersones dzejas pasākums un PPLA dalībnieku lasījumi. L. Zulmanes lekcija „Vēstījuma kompozīcija un redzes punkts” būs par redzespunktu tekstā. „Mēs iepriekšējo gadu rakstijām stāstus un sapratām, ka viena no tipiskākajām problēmām un kļūdām bija tā, ka, lasot stāstu, isti nav skaidrs, no kura skatpunkta ir aprakstīts notikums,” stāsta L. Zulmane, atklājot, ka lekcijas laikā būs ne tikai teorija, bet arī praktiski piemēri – kā vienu un to pašu situāciju var atainot, mainot skatpunktu (autors, personāžs, skats no malas utt.).

Līdz 15. janvārim

LNV M Dauderu nodaļā Zāģeru ielā 7 Rīgā apskatāma izstāde „Ak, svētā Lestene!”, kas vēsta par uzņēmīgu cilvēku izglābtajām Lestenes baznīcas vērtībām, kam padomju okupācijas laikā draudēja pilnīga iznīcināšana.

24. janvārī

LNV M Tautas frontes muzeja nodaļā Vecpilsētas ielā 13/15 Rīgā plkst. 17.00 notiks tikšanās ar bijušo Latvijas Tautas frontes priekšsēdētāju un 1991. gada barikāžu dalībnieku atbalsta fonda dibinātāju Romualdu Ražuku (*Romualdas Ražukas*). Tikšanās reizē tiks runāts par 1991. gada barikāžu rīkošanu un gatavošanos tam pēc rūpīgi izstrādāta Latvijas Tautas frontes plāna, kas pazīstams kā „X stundas instrukcija”.

29. janvārī

LNV M Brīvības bulvārī 32 Rīgā plkst. 18.00, turpinot tikšanos ciklu „Vēlās otrdienas”, muzejs aicina uz diskusiju „Jaunās Latvijas kultūra Eiropā: 1920. gadi un 1990. gadi. Kopīgais un atšķirīgais”. Sarunas dalībnieki – Latvijas Nacionālā mākslas muzeja Latvijas Vizualās mākslas departamenta vadītāja *Dr. art.* Ginta Gerharde-Upeniece, rakstniece, tulkotāja, diplomāte Anna Žigare un LNV M direktors *Dr. hist.* Arnis Rādiņš – dalīsies domās par to, kā Latvija iekļāvās Eiropas kultūras dzīvē pēc jaunās valsts dibināšanas un atgriezās tajā, atgūstot neatkarību. ■

Iespēja atklāt daudz jaunu personību

IK ILZE BRINKMANE

Latvijas simtgadība vairākus izdevumus rosinājusi pievērsties vēstures izpētei, kā arī salīdzināt, kā sevi pozicionējam pasaulē patlaban.

Daudzpusīgie inženieri

Pērn klajā nāca otrais Rīgas Tehniskās universitātes (RTU) Inženierzinātņu vēstures pētniecības centra rakstu krājums, un tas veltīts Latvijas Republikas 100 gadu jubilejai.

Krājumā „Inženierzinātņu un augstskolu vēsture” publicēti tehnisko zinātņu vēstures pētījumi par dažādu tautību inženieru dzīvi 19. gadsimta nogalē un 20. gadsimtā Latvijā, Austrālijā, ASV, Lietuvā, Igaunijā, Krievijā un Ukrainā. Piemēram, autores no Latvijas Universitātes *Mg. paed.*, *Mg. phil.* Ērika Lanka un *Dr. paed.* Elita Stikute un autore no Kuldīgas Tehnoloģiju un tūrisma tehnikuma *Mg. paed.* Zanda Šlegelmilha savā rakstā pētījušas Rīgas Politehnikuma un Rīgas Politehniskā institūta (RPI; 1862–1919) kādreizējo studentu literātu veikumu. Augstskolā studējuši vairāki latviešu un cittautu literāti. Inženiera diplomu, studējot Inženieru, Komercijas un Lauksaimniecības nodaļās, ieguvi vien seši no viņiem: Alfrēds Andersons, Jānis Bergs, Rihards Ērglis, Ernests Eferts, Jānis Miķelsons un Arvīds Valdmanis. Augstskolā studējuši arī latviešu rakstnieks Jānis Poruks un krievu rakstnieks Mihails Prišvins

(*Мухаил Пришвин*), kuri, tāpat kā daži citi, par inženieriem nekļuva, bet ir pazīstami, pateicoties veikumam daiļliteratūrā. Dzejoļus rakstījis arī RPI Mehānikas nodaļas 1914. gada absolvents admirālis Teodors Spāde, piemēram, dzejolis „Es esmu latvietis”, kas sākas šādi:

„Es esmu latvietis –
Man dzīslās kuršu asins rit,
Es esmu latvietis –
Cik skaisti zināt to ikbrīd.”

Laikraksta „Izglītība un Kultūra” 2018. gada 22. novembra numurā rakstījām par Latvijas Universitātes (LU) Bibliotēkā notiekošo LU Tautas lietišķās mākslas studijas „Vāpe” keramikas izstādi „Pie galda ielūdz vāpieši un Ludvigs Vilhelms Kerkoviuss”. Lasot par cittautību studentiem literātiem, interesants šķita šis fragments: „Par inženiera karjeru jaunībā bija domājuši trīs vācbaltiešu literāti, kuri

augstskolu Rīgā nepabeidza. Rīgas birģermeistara (1890–1891) Ludviga Vilhelma Kerkoviusa (*Ludwig Wilhelm Kerkovius*, 1831–1904) dēls Morics Kerkoviuss (*Moritz Kerkovius*, 1860–1881) studēja Rīgas Politehnikuma Tirdzniecības nodaļā (1878–1881). Diemžēl viņam studijas bija jāpārtrauc nieru slimības dēļ. 1881. gadā viņš devās ārstēties uz Vāciju, Franciju, Alžīriju, Itāliju, pēc tam devās uz Kairu, kur 12. novembrī viņa mūžs noslēdzās. Tēvs M. Kerkoviusa piemiņai Rīgas Politehnikumā nodibināja stipendiju, bet literatūrā palika viņa darbi, publicēti vācu valodā ar pseidonīmu *Bruno Mohren*. M. Kerkoviusa vienīgais dzejoļu krājums „Vermischte Gedichte. Baltische Klaenge” („Jauki dzejoļi. Baltijas skaņas”) 1880. gadā tika izdots Cīrihē, bet atsevišķi darbi publicēti dažādos preses izdevumos.”

Interesanti uzzināt, ka arhitektūru RPI studējis (1899–1901) arī rakstnieks, pedagogs un žurnālists Arveds Smilga (1879–1947). Viņš pazīstams kā Cesvaines ģimnāzijas (1929–1934) un Latvijas Radiofona direktors (1934–1940). Sastādījis mācību grāmatas vācu valodas apgūšanai, tulkojis vācu rakstnieka Nobela prēmijas laureāta Tomasa Manna (*Thomas Mann*, 1875–1955) noveles „Luizīte” un „Tristans”, rakstījis tēlojumus, dzeju.

Ķīmiju RPI studējis (1913–1916) rakstnieks un žurnālists, tautas labklājības ministrs Jūlijs Lācis (1892–1941), kas pazīstams ar romānu par latviešu izceļotāju

dzīvi Brazīlijā „Mūža meža maldi” (1936–1937).

Autore no RTU *Mg. philol.* Lāsma Gaitniece savu rakstu veltījusi liepājniekiem Teodoram un Nikolajam Bredžiem-Briežiem un viņu devumam uzņēmējdarbībā un inženierzinātnēs, piemēram, T. Bredžs-Briedis bijis Liepājā iecienītā kinoteātra „Viktorija” un cirka īpašnieks, bet viņa dēls N. Bredžs-Briedis pēc Otrā pasaules kara, nonākot ASV, izveidojis spožu zinātnieka karjeru. Viņa pētniecības darbs metālu metināšanas nozarē 1955. gadā tika novērtēts ar Amerikas Metinātāju biedrības Linkolna zelta medaļu, viņš uzņemts ASV Zinātnieku un pētnieku Goda biedrībā.

Jaunas vēsmas pāri okeānam

Latvijas 100. jubilejai veltīts arī cits krājums, kas lasītājiem

varbūt nav tik zināms, jo tiek izdots ASV, bet nopērkams grāmatnīcās „Jānis Roze” un „Zvaigzne ABC”, veikalā „NicePlace” un Latvijas Okupācijas muzejā. Tas ir rakstu krājums kultūrai un brīvai domai „Jaunā gaita”. 2018. gada rudens numurā lasām tādu autoru kā Ineses Zanderes, Māra Krautmaņa, Dagnijas Dreikas, Ingridas Tāraudas dzeju, bet prozā – Jura Zvirgzdiņa, Lienes Mednes-Spāres, Gunas Rozes, Paolo Pantaleo darbus.

Piemēram, sadaļā „Māksla” Dace Lamberga raksta: „Nekad mūžā nevarēju iedomāties, ka agrā rīta stundā tukšā Parīzes metro tunelī aiz pagrieziena manī negaidīti raudzīsies Johana Valtera gleznotās zemnieku meitenes gaišā, atklātā seja un vērigās acis. Brīnums bija noticis, un reklāma visā Francijas galvaspilsētā liecināja, ka izstāde „Nepieradinātās dvēseles. Simbolisms Baltijas valstīs” apskatāma vienā no lielākajiem un prestižākajiem pasaules muzejiem – Orsē.”

Krājumā lasītājs var atrast arī sev daudz jaunatklājumu mūzikā, vēsturē, literatūrā, bet sadaļā „Aktualitātes” Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidents Ojārs Spārītis publicējis IV pasaules latviešu zinātnieku kongresa manifestu, kura ievadā raksta: „Man ir kauns par to, ka Saeimas simtniekam NAV kauns par savu rīcību budžeta veidošanā, nolemjot Latvijas zinātnei finansējumu viszemākajā vietā Eiropas Savienības valstu vidū, un tā tas jau ir gadiem no vietas.” ■

Kultūras tautas veltī izcilu uzmanību saviem gara milžiem

IK ILZE BRINKMANE

Apgādā „Lietusdārzs” izdotās grāmatas „Rainis un Aspazija. Atmiņas un pārdomas” autors ir **Fēlikss Cielēns** (1888–1964) – ievērojams Latvijas politiķis, sabiedriskais darbinieks, jurists, rakstnieks; viens no galvenajiem latviešu sociāldemokrātiem, 1905. gada cīnītājiem, Latvijas valsts dibinātājiem un veidotājiem. Bet apgāda uzrunā teikts: „Šī atmiņu grāmata mūs apbrīnojami tuvina Raiņa un Aspazijas mūžiem, personībām, uzskatiem, darbiem. Tikpat tieši tā iesaista Latvijas valsts tapšanas un tālākās vēstures notikumus.”

Autora meita Izabella Cielēna atklāj, ka starp viņas vecākiem un abiem rakstniekiem pastāvējusi dziļa draudzība un šīs atmiņas pirmo reizi publicētas Stokholmā 1955. gadā, kā arī priecājas par publicēšanu jaunā izdevumā Rīgā. F. Cielēns grāmatas ievadā raksta: „Kultūras tautas veltī izcilu uzmanību saviem gara milžiem. It sevišķi tas

sakāms par rakstniekiem, kurus atzīst par ģēnijiem. Kopš Gētes nāves (1832) par viņa dzīvi un darbiem ir tik daudz rakstīts, ka sakrājusies vesela bibliotēka. Un tomēr vēl arvien nāk klāt jauni darbi.

Mums, latviešiem, ir viens rakstnieks, kuru mēs varam vainagot ģēnija lauriem. Šogad, 12. septembrī, paiet 25 gadi, kopš Rainis (1865–1929) miris, bet viņa biogrāfijas nopietnā skatījumā un darbu analītiskā apsvērē neesam tikuši daudz tālāk kā priekš viņa nāves [...] Ne kā žurnālists un partijas politiķis Rainis ir dziļi ietekmējis mūsu sabiedrisko un politisko attīstību, bet gan kā ideoloģisks dzejnieks [...] Noklusēdami Raiņa lielo nozīmi Latvijas nacionāldemokrātiskās valsts idejas izvirzē un izciņā, komunisti mēģina Raiņa dzejas Zelta zirgu piejūgt saviem sarkanās varmācības ratiem [...].

Tēlojot Raini, nevaru klusēt par Aspaziju (1865–1943). Cieši ir savijies kopā viņu abu dzīves ceļš. Neapskatot plašāk un tuvāk pašas Aspazijas literāro darbību,

es noteikti aizstāvu tēzi par viņas liktenīgo nozīmību Raiņa dzejas ģēnija atklāsmē un izraisē.”

F. Cielēns mūža nogalē kļuva aklš, bet, „juzdams nepieciešamību trimdai atgādināt par mūsu literatūras dižgaru nozīmi mūsu valsts demokrātijas pamatu celšanā”, ar speciālu rakstāmmašīnu (ar burtiem reljefā) un meitas Maijas palīdzību tapa grāmata.

Autoram ir taisnība, ka viņš

spējis atklāt citas, jaunas nianšes abu rakstnieku personībās, daudz nezināmā un noklusētā, bet galvenais – atklāj, cik liela loma tomēr ir patiesi harismātiskām personībām, ja tās rod atbalsi sabiedrībā.

„Veidenbaums (dzejnieks Eduards Veidenbaums, 1867–1892), asi šauzdams pazemību, padevību, līdību, skaudību un nodevību, kategoriski sacēlās pret cilvēka necienīgām gara važām. Bet viņš nerod atbalsi, viņa sauciens it kā izdziest tumšā naktī. Aspazija, kas nāk drusku vēlāk, nekrit pesimismā, viņa tic cilvēkam, modina tā garu brīvību, nemieram un lepnam spītam. Viņas dinamiskā personība ietekmē sava laika sabiedrību, kas bija kļuvusi dzirdīgāka nekā Veidenbauma laikā [...] Ārkārtīga ir Aspazijas nozīmība morālā stinguma laušanā un nemiera psihes izraisīšanā [...] Aspazija vispirms ir latviešu sievietes modinātāja, tās pašapziņas un cilvēcīgās cieņas cēlēja [...] Šodien daudzi ir aizmirsuši to, ko 1905. gada priekšvakarā visi at-

zina: mūsu ievērojamākais dzejnieks, kuram lielākā ietekme tautā, ir sieviete. Viņas romantisko sapņojumu tēli nav pasīvi, patoss nav artistiski samākslots, bet kaisējoša, trauksmaina degsme [...].

Raiņa tēlojumu lielais un dziļais avots bija viņa daudzveidīgi bagātā dvēsele, kuras atmiņu kuplajās krātuvēs bija sagramdējušies dabas un dzīves iespaidi no pašas bērnības, kā arī tādi, kas gūti, lasot un pārdomājot citu rakstnieku darbus [...] Raiņa lielo traģēdiju varoņu modeļi un prototipi nav meklējami ne sabiedrībā, ne literatūrā, tie sēž pašā dzejniekā. Raiņa pretrunīgā daba dažādos variantos izpaucas viņa tēlos, kur smalks, pat trausls jūtīgums samijas ar varenu gribu. Lāčplēsis, Indulis, Jāzeps un Tots nav pilnīgi objektivizēti raksturi, bet nes sevī zināmā veidā paša autora dabu. Visi šie varoņi ir ļoti maigi milā pret sievieti, tautu un cilvēci, bet visos viņos iemīt arī cieta vīrišķība, kas izraisās konfliktā ne tikai ar apkārtni, bet arī ar paša maigumu.” ■